

กลวิธีแสดงความชัดเจนในการแปลวรรณกรรมเยาวชนภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาไทย : กรณีศึกษาการแปลคำแสดงบุคคล¹

จันทิมา จันทร ทะคิโมะโตะ* และ สมเกียรติ เชวงกิจวานิช

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ประเทศไทย

A study of explicitation strategies in translating Japanese language juvenile literature to Thai: A case study of translating pronominal pronouns

Jantima Jantra Takimoto and Somkiat Chawengkijwanich*

Faculty of Liberal Arts, Thammasat University, Thailand

Article Info

Research Article

Article History:

Received 26 September 2022

Revised 1 November 2022

Accepted 15 November 2022

คำสำคัญ

กลวิธีการแปล

การแสดงความชัดเจน

ภาษาญี่ปุ่น

ภาษาไทย

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากลวิธีแสดงความชัดเจนในการแปลภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาไทย โดยวิเคราะห์ข้อมูลจากคำแสดงบุคคลในวรรณกรรมเยาวชน ผลการศึกษาพบการใช้กลวิธีแสดงความชัดเจนในสองกรณี คือ กรณีต้นฉบับไร้รูปแต่ในบทแปลมีการใช้รูปภาษา และกรณีต้นฉบับปรากฏรูปและผู้แปลใช้คำ (หรือสำนวน) ที่แสดงความหมายชัดเจนมากขึ้นว่าหมายถึงผู้ใด ซึ่งพบการแปลโดยใช้คำแสดงบุคคล 5 ชนิด ได้แก่ 1) คำสรรพนาม 2) คำแสดงความสัมพันธ์ 3) ชื่อเฉพาะ 4) คำนามทั่วไป 5) คำบ่งชี้ ทั้งนี้ ปัจจัยที่ส่งผลการแปล อาจแบ่งเป็น ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับข้อบังคับทางภาษา และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับบริบทหรือสไตล์ของผู้แปล บริบท สังคมวัฒนธรรม ผลการวิจัยนี้น่าจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษากการแปลภาษาญี่ปุ่นเป็นไทยในอนาคต

* Corresponding author

E-mail address:

jantima.jan@dome.tu.ac.th

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิต โดยผู้วิจัยมุ่งหวังจะศึกษาเกี่ยวกับกลวิธีแสดงความชัดเจนในการแปลญี่ปุ่นเป็นไทยทั้งในระดับคำในประเด็นอื่น ๆ นอกเหนือจากคำแสดงบุคคล และระดับอื่น ๆ ที่สูงขึ้น เพื่อให้เข้าใจภาพรวมทั้งหมดเกี่ยวกับกลวิธีดังกล่าว

Keywords:

Translation strategies,
Explication,
Japanese,
Thai

Abstract

This article investigates explication strategies used in translating Japanese to Thai. Data were analyzed from juvenile literature, focusing on pronominal pronoun translation. Results were that the use of explication strategies was visible when pronominal pronouns were omitted in source texts, but translators added them in translation, and when pronominal pronouns appeared in source texts and translators used more explicit words or expressions as indicators. Pronominal pronouns could be classified into five types: 1) pronouns; 2) relationship terms; 3) personal names; 4) common nouns; and 5) demonstratives. Factors affecting their use were related to linguistic differences between the two languages, translator preferences, context, and culture. These findings should be useful for future study of Japanese translation to Thai.

1. ที่มาและความสำคัญ

การแปลมีบทบาทอย่างยิ่งต่อการสื่อสารข้ามวัฒนธรรม ประเทศไทยและญี่ปุ่นมีความสัมพันธ์กันแนบแน่นมายาวนาน กล่าวได้ว่าญี่ปุ่นมีบทบาทในประเทศไทยอย่างมาก ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม การแปลจากภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาไทย (ต่อไปจะขอเรียกว่า “การแปลภาษาญี่ปุ่นเป็นไทย”) จึงมีความจำเป็นและสำคัญมาก แต่งานวิจัยด้านการแปลภาษาญี่ปุ่นเป็นไทยยังพบไม่มากนัก และมีแนวโน้มศึกษาเกี่ยวกับกลวิธีการแปลสำนวน เช่น สำนวนแสดงวัฒนธรรม คำเลียนเสียงธรรมชาติและคำบอกอาการหรือสภาพ หรือสำนวนทางไวยากรณ์ บางประเภท เป็นต้น (สมเกียรติ เศวงกิจวณิช, 2561, น. 275) จากประสบการณ์การแปลวรรณกรรมจากภาษาญี่ปุ่นเป็นไทยของผู้วิจัย พบว่า กลวิธีหนึ่งที่มีความสำคัญ คือ การปรับบทแปลให้มีความชัดเจนมากขึ้น กล่าวคือ บางครั้งผู้แปลอาจไม่สามารถ (หรือไม่นิยม) แปลตามรูปภาษาในต้นฉบับ จึงทำการปรับสำนวน โครงสร้างประโยค หรืออธิบายเพิ่มเติมเพื่อให้บทแปลมีความชัดเจน เข้าใจง่ายสำหรับผู้อ่าน หรือให้สำนวนภาษาที่มีความเป็นธรรมชาติ เช่น

せめて食べたカロリー一分くらいは歩こうと再び腰を上げる。すると目に入ってきたのは、求人張り紙。こういうのってデパート全体で募集するものだと思うんだけど、実はそうじゃないみたい。(Wagashi)

อย่างน้อยก็ขอเดินผลาญแคลอรีที่กินไปเสียหน่อยแล้วกัน ฉัน ผุดลุก แล้วก็พลันสะดุดตาแผ่นกระดาษรับสมัครงานที่แปะอยู่ ตอนแรกฉัน นี้ก็ว่าเป็นประกาศรับสมัครรวมของทั้งห้างแต่ไม่ใช่ (ร้านขนม)

กล่าวกันว่า การละผู้กระทำกริยาหรือประธานเป็นลักษณะเด่นประการหนึ่งในภาษาญี่ปุ่น (สมเกียรติ เศวงกิจวณิช, 2564, น. 72) ดังตัวอย่างข้างต้น หากแปลตรงตัวตามรูปภาษาในต้นฉบับ อาจแปลว่า “อย่างน้อยก็อยากเดินให้เท่ากับแคลอรีที่กินเข้าไป ลุกขึ้นอีกครั้ง แล้วสิ่งที่เห็นคือแผ่นกระดาษที่แปะเพื่อประกาศรับสมัครงาน เคยคิดว่าประกาศแบบนี้เป็นประกาศรับสมัครรวมของทั้งห้าง แต่ไม่ใช่” ซึ่งน่าจะเป็นสำนวนภาษาไทยที่ขาดความเป็นธรรมชาติ ผู้แปลจึงทำการเพิ่มคำแสดงประธาน “ฉัน” ส่วนตัวอย่างต่อไปนี้น่าจะกล่าวได้ว่าเป็นการปรับสำนวนเพื่อให้บทแปลมีความชัดเจน อ่านเข้าใจง่าย

交際がはじまったのはそれから一月後で、結婚したのは一年半後だった。新婚旅行はスペインだったが、ホテルの朝食バイキングで、彼女 はまったく同じことをした。(Grass)

ทั้งสองเริ่มคบกันหนึ่งเดือนหลังจากนั้น และต่อมาอีกปีครึ่งจึงตกลงแต่งงาน พวกเขา ไปฮันนีมูนกันที่ประเทศสเปน ภรรยา ทำเหมือนเดิมตอนทานอาหารเช้าแบบบุฟเฟ่ต์ในโรงแรม (สี่แยก)

ส่วนที่ขีดเส้นใต้ อาจแปลตรงตัวได้ว่า “(สถานที่) อันนี้มูนคือสเปน” แต่ผู้แปลเลือกแปลโดยใช้ประโยคแสดงผู้กระทำ “พวกเขา” เพื่อให้สอดคล้องกับรูปแบบการบรรยายในประโยคก่อนหน้า (“ทั้งสองเริ่มคบกัน” “(ทั้งสอง) แต่งงาน”) และเพิ่มคำกริยา “ไป” เพื่อให้เป็นโครงสร้างประโยคภาษาไทยที่ถูกต้องและเป็นธรรมชาติ นอกจากนี้ แทนที่จะแปลคำสรรพนามบุรุษที่ 3 彼女 เป็น “หล่อน” แต่ผู้แปลเลือกใช้คำว่า “ภรรยา” เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทซึ่งกล่าวถึงการแต่งงาน การปรับบทแปลเช่นนี้ น่าจะกล่าวได้ว่า เป็นการช่วยลดภาระของผู้อ่านในการทำ ความเข้าใจได้เป็นอย่างดี

ดังที่กล่าวมานี้ กลวิธีการปรับบทแปลเพื่อให้มีความชัดเจนจึงนับว่ามีความสำคัญ แต่ยังมีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องไม่มากนัก บทความนี้จึงเป็นการศึกษานำร่องเกี่ยวกับกลวิธีแสดงความชัดเจนในการแปลจากภาษาญี่ปุ่นเป็นไทย โดยในที่นี้ จะขอกล่าวถึงการแปล “คำแสดงบุคคล” เป็นกรณีศึกษา เนื่องจากทั้งในภาษาญี่ปุ่นและไทยมีการใช้รูปคำนามเพื่อแสดงบุคคลที่หลากหลาย เช่น ชื่อเฉพาะ คำบุรุษสรรพนาม คำเรียกญาติหรือเสมือนญาติ คำบ่งชี้ รวมถึงอาจมีการละ (ไม่ปรากฏรูป) เป็นต้น

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากลวิธีแสดงความชัดเจนในการแปลจากภาษาญี่ปุ่นเป็นไทย กรณีศึกษาการแปลคำแสดงบุคคลในวรรณกรรมเยาวชน รวมทั้ง ศึกษาว่ามีปัจจัยใดบ้างที่ส่งผลต่อการใช้กลวิธีเหล่านั้น

3. วรรณกรรมและกรอบแนวคิดที่เกี่ยวข้อง

การแสดงความชัดเจน หรือ Explicitation (ในที่นี้ ขอเรียกว่า “กลวิธีแสดงความชัดเจน”) เป็นแนวคิดที่กล่าวถึงวิธีการที่ผู้แปลนำมาใช้เพื่อลดความต่างทางภาษาและวัฒนธรรมของภาษาต้นทางและภาษาปลายทาง เพื่อให้ข้อความในภาษาปลายทางมีความชัดเจนมากขึ้น นักวิชาการกลุ่มแรกที่เสนอแนวคิดดังกล่าว คือ Vinay and Darbelnet (1995) และต่อมา Blum-Kulka (1986) ได้นำเสนอ Explicitation Hypothesis (สมมติฐานเกี่ยวกับกลวิธีแสดงความชัดเจน) (Klaudy, 1998, pp. 104-105) ทั้งนี้ คำจำกัดความของ Explicitation ในทัศนะของนักวิชาการด้านการแปลแต่ละคนอาจแตกต่างกันไปบ้าง แต่ส่วนใหญ่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน อาจสรุปได้ว่า Explicitation หมายถึง “การแสดงความข้อมูลที่ซ่อนในต้นฉบับให้ปรากฏในบทแปลในรูปของวจนภาษา โดยอาจเป็นข้อมูลที่ไต่จากการตีความบริบทแวดล้อม หรือข้อมูลอื่นที่ไม่ปรากฏในบริบท (เช่น ข้อมูลเชิงสังคม วัฒนธรรม) มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ภาษาปลายทางมี

ความถูกต้อง เป็นธรรมชาติ และเข้าใจง่ายสำหรับผู้อ่าน” (Blum-Kulka, 1986; Munday, 2008; Nguyen, 2018; Vinay & Darbelnet, 1995 เป็นต้น)

การแสดงความชัดเจนมีลักษณะสำคัญบางประการ กล่าวโดยสรุปได้ดังนี้

ก) บทแปลมักมีความยาวมากกว่าต้นฉบับ เนื่องจากจำเป็นต้องเชื่อมโยงข้อมูลให้เกิดความต่อเนื่องและชัดเจน และการแสดงความชัดเจนไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะในคู่ภาษาใดภาษาหนึ่ง แต่เป็นสิ่งที่สติดอยู่ในกระบวนการแปล (Blum-Kulka, 1986) เช่นเดียวกับ Baker (1993) และ Øverås (1998) ที่ระบุว่าการแสดงความชัดเจนเป็นลักษณะที่มีความเป็นสากลลักษณะ สามารถพบได้ในทุกคู่ภาษา

ข) กลวิธีแสดงความชัดเจนมักกระทำโดยการเพิ่มคำหรือข้อความ แต่มีนักวิชาการบางส่วนที่เห็นต่างและชี้ว่า บทแปลที่มีความชัดเจนมากขึ้นไม่จำเป็นต้องยาวกว่าต้นฉบับ และการเพิ่มหรือเสริมข้อมูลมิได้เป็นเพียงวิธีเดียวที่จะทำให้เกิดความชัดเจน แต่อาจกระทำได้ด้วยวิธีการอื่นๆ เช่น การเน้นย้ำข้อมูลในต้นฉบับ หรือการเลือกใช้คำที่เหมาะสม ฯลฯ (Nguyen, 2018; Séguinot, 1988)

ค) การแบ่งประเภทของกลวิธีแสดงความชัดเจนยังมีความแตกต่างกัน โดยขึ้นอยู่กับนักวิชาการ เช่น Klaudy (1998) ได้จำแนกประเภทของ Explicitation ออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ (1) การแสดงความชัดเจนเชิงบังคับ (Obligatory explicitation) หมายถึง กรณีที่จำเป็นต้องทำให้ชัดเจนเนื่องจากความแตกต่างของภาษาต้นทางและปลายทาง (2) การแสดงความชัดเจนเชิงนิยาม (Optional explicitation) เป็นการปรับสำนวนตามความนิยมในภาษานั้นๆ (3) การแสดงความชัดเจนเชิงวจนปฏิบัติศาสตร์ (Pragmatic explicitation) เกิดจากความแตกต่างทางสังคมหรือวัฒนธรรม (4) การแสดงความชัดเจนในฐานะที่เป็นสิ่งที่สติดอยู่ภายในกระบวนการแปล (Translation-inherent explicitation) กล่าวคือ การแสดงความชัดเจน ไม่ได้ขึ้นอยู่กับความแตกต่างของภาษา แต่เป็นลักษณะเฉพาะของภาษาแปล มีความเป็นสากลลักษณะ อย่างไรก็ตาม มีข้อโต้แย้งจากนักวิชาการบางกลุ่มว่า กฎเกณฑ์ที่ใช้ในการจำแนกประเภทที่ (2) และ (3) ข้างต้นยังไม่มี ความชัดเจน (Nguyen (2018); Pym (2005)) แต่ถึงกระนั้น แนวคิดของ Klaudy (1998) ก็ได้ถูกนำมาปรับใช้ เช่น Pym (2005) ได้จำแนกประเภทของการแสดงความชัดเจนออกเป็น Obligatory และ Optional Explicitation ซึ่งหมายถึงกรณีที่จำเป็นต้องปรับสำนวนเนื่องจากความแตกต่างของภาษาต้นทางและปลายทาง และกรณีการปรับโดยมิได้เกิดจากข้อบังคับทางไวยากรณ์ของภาษาปลายทาง

อาจกล่าวได้ว่า งานวิจัยในเชิงลึกเกี่ยวกับกลวิธีแสดงความชัดเจนยังพบไม่มากนัก โดยเฉพาะในการแปลเกี่ยวกับภาษาญี่ปุ่นและไทย สำหรับภาษาญี่ปุ่น Hanaoka (2000) ศึกษา กลวิธีแสดงความชัดเจนในภาษาญี่ปุ่น โดยวิเคราะห์การแปลข่าวแบบลุ่มจากภาษาอังกฤษ เป็นญี่ปุ่นโดยใช้กรอบการวิเคราะห์ระดับคำและสัมพันธ์สารของ Halliday and Hasan (1976)

และแบ่งเป็นประเภทย่อยต่าง ๆ ดังนี้ (1) การขยายความหมายระดับสัมพันธ์สาร มีกลวิธีแสดงความชัดเจน 3 ลักษณะ คือ (1-1) การทำให้สิ่งที่ถูกละไว้ปรากฏในบทแปล (เช่น การเติมกริยา) (1-2) การเปลี่ยนระดับหน่วยภาษาเพื่อเน้นความสำคัญ (เช่นการแปล filters เป็น フィルタ— ぞか/けるといろのは(การคัดกรองเป็นสิ่งที่...)) (1-3) การเพิ่มข้อมูล (ความรู้ในเชิงสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งมีได้ปรากฏในบริบทโดยตรง) (2) การแสดงความชัดเจนระดับคำ ได้แก่ (2-1) การทำให้คำที่ถูกต้องถึงความชัดเจนมากขึ้นโดยการใช้คำสรรพนามและการใช้คำเน้นย้ำ เช่น あなた自身 (ตัวคุณเอง) (2-2) การทำให้ชื่อเฉพาะมีความชัดเจน โดยการ ก) แปลแบบถอดเสียง (ทับศัพท์) และอธิบายเพิ่มเติม ข) การตัดชื่อเฉพาะออกโดยเหลือไว้เพียงข้อมูลที่สำคัญกว่าในบริบทนั้น (เช่น การแปล T.C. Williams High School เป็น 高校 (โรงเรียนมัธยมปลาย)) ค) การอธิบายความหมายโดยนัยของชื่อเฉพาะ (เช่นการแปล Oklahoma City เป็น オクラホマの政府ビル爆破事件(เหตุการณ์ระเบิดอาคารที่ทำการนครโอกลาโฮมา)) (3) การทำให้ลักษณะเฉพาะในวัฒนธรรมของภาษาต้นทางมีความชัดเจน เช่น การอธิบายข้อมูลในเชิงสังคมหรือวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องเพื่อทำความเข้าใจสำนวนนั้น ๆ (4) การแปลงหน่วยวัดให้กลมกลืนกับวัฒนธรรมภาษาปลายทาง เช่น การแปลงหน่วยเงินจาก “ดอลลาร์” เป็น “เยน” นอกจากนี้ ยังมีอีกสองประเภทย่อยที่ Hanaoka (2000) ได้จำแนกไว้แต่เนื่องจากเป็นลักษณะเฉพาะของการล่าม จึงไม่ขอกล่าวถึง

มีนักวิชาการหลายคนอ้างอิงผลการวิเคราะห์ของ Hanaoka (2000) เช่น Liu (2010) ศึกษากลวิธีแสดงความชัดเจนในการแปลภาษาจีนเป็นญี่ปุ่นโดยวิเคราะห์ข้อมูลจากวารสารข่าวสังคมและเศรษฐกิจรายเดือนในคลังข้อมูลภาษา ผลการศึกษาสามารถจำแนกกลวิธีแสดงความชัดเจนเป็น 6 ประเภท คือ (1) การทำให้คำที่ถูกต้องถึงความชัดเจนมากขึ้น เช่น การแปลคำสรรพนามโดยใช้ชื่อเฉพาะ (2) การเน้นความเชื่อมโยงของข้อความด้วยการเพิ่มคำเชื่อมหรือสันธาน ส่งผลให้บทแปลชัดเจนกว่าต้นฉบับ เช่น การเติมคำเชื่อม から (เพราะว่า) เพื่อย้ำความเป็นเหตุและผล (3) การเน้น คือ ทำให้ส่วนที่ต้องการให้ความสำคัญนั้นโดดเด่นขึ้นด้วยการเพิ่มคำคุณศัพท์ หรือ ใส่วงเล็บ เช่น การแปลคำว่า 辦法 (นโยบายการแก้ไขปัญหา) ซึ่งเป็นข้อมูลสำคัญของประโยคในต้นฉบับด้วยการเติมคำคุณศัพท์ 根本的 (อันยั่งยืน) ลงในบทแปลเพื่อเน้นย้ำถึงลักษณะของ “นโยบาย” ที่ถูกกล่าวถึง (4) การทำให้หน่วยที่ซ่อนอยู่ให้ปรากฏ เช่น ข้อความต้นฉบับใช้สำนวนเปรียบเทียบ ผู้แปลจึงอธิบายนัยของสำนวนดังกล่าว (5) การอธิบายภูมิหลังหรือความรู้ด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจและการเมืองเพิ่มเติม เพื่อทำความเข้าใจสำนวน (6) การเพิ่มส่วนประกอบในสร้างประโยค เช่น เติมประธาน กรรม ฯลฯ ทั้งนี้ Liu (2010, p. 138) พบว่า การเสริมความรู้เชิงสังคม วัฒนธรรม ฯลฯ เป็นกลวิธีที่พบใช้มากที่สุด

ส่วน Nguyen (2018) ศึกษากลวิธีแสดงความชัดเจนในการล่ามและแปล แต่ในที่นี้จะขอกล่าวถึงเฉพาะหัวข้อที่เกี่ยวกับการแปล Nguyen (2018) วิเคราะห์การแปลเอกสารทางธุรกิจ

จากภาษาเวียดนามเป็นญี่ปุ่น และญี่ปุ่นเป็นเวียดนาม Nguyen (2018) แบ่งประเภทกลวิธี แสดงความชัดเจนโดยเริ่มจากมุมมองหลัก คือ Level of use ซึ่งเป็นการพิจารณาจากวัตถุประสงค์ของผู้แปลว่าใช้กลวิธีนั้นๆ เพื่อแก้ปัญหาในการแปลระดับคำ ไวยากรณ์ หรือระดับสัมพันธ์สาร จากนั้น จึงพิจารณาในแง่ของความจำเป็น (Strategy necessity) ว่าเป็นกลวิธีซึ่งกระทำด้วยความจำเป็น หรือ เป็นทางเลือก และในแง่ของความชัดเจนทางความหมายหรือความเป็นธรรมชาติ (Target of use) Nguyen (2018) ใช้หลักเกณฑ์ดังกล่าวจำแนกกลวิธีแสดงความชัดเจน ออกเป็น 17 ประเภทย่อย โดยเป็นกลวิธีที่ใช้ในการแปลแบบลายลักษณ์อักษร 13 ประเภท ได้แก่ (1) การแสดงประธาน (2) การปรับโครงสร้างประโยค (3) การระบุเพศ (4) การทำให้ความหมายของคำบ่งชี้ชัดเจน (5) การเติมคำบ่งชี้ (6) การทำให้นัยของข้อมูลที่ถูกซ่อนไว้ปรากฏ (7) การเติมคำวิเศษณ์แสดงระดับ (8) การเติมคำอธิบาย (9) การปรับให้เป็นสำนวนที่ผู้อ่านคุ้นเคย (10) การปรับและทำให้ความหมายของกาล และการณ์ลักษณะชัดเจน (11) การขจัดความไม่เป็นธรรมชาติของภาษาต้นฉบับ ซึ่งเป็นการแก้ปัญหาของผู้แปลในกรณีให้เห็นว่าข้อความในต้นฉบับไม่เป็นธรรมชาติ ทำให้เข้าใจยากหรืออาจก่อให้เกิดความสับสนต่อผู้อ่าน (12) การทำให้ 形式名詞 (คำนามโดยหน้าที่ เช่น こと) เกิดความชัดเจน (13) การระบุคำภาษาอังกฤษเพิ่มเติมเพื่อป้องกันความเข้าใจผิด

จากการทบทวนวรรณกรรมข้างต้น กล่าวได้ว่า การแสดงความชัดเจนปรากฏทั้งในระดับคำ ระดับประโยค และระดับสัมพันธ์สาร โดยนักวิชาการแต่ละคนมีการจำแนกประเภทที่แม้จะมีบางส่วนคล้ายคลึง แต่ก็มีความแตกต่างกันอยู่ไม่น้อย และการจำแนกประเภทอาจดูทับซ้อนกันบ้าง เช่น Hanaoka (2000) ได้กล่าวถึง “การขยายความหมายระดับสัมพันธ์สาร” ซึ่งหมายรวมทั้ง (1) กรณีการเพิ่มส่วนประกอบของประโยค เช่น ในการแปลหัวข้อข่าวภาษาอังกฤษเป็นญี่ปุ่น ในภาษาอังกฤษมักเขียนในรูปของวลี โดยไม่มีคำกริยา แต่ในภาษาญี่ปุ่นนิยมเขียนในรูปของประโยค บทแปลจึงต้องมีการเสริมคำกริยาเพื่อให้เป็นประโยคที่สมบูรณ์ (2) การปรับเปลี่ยนจากวลีเป็นประโยคย่อย และ (3) การเพิ่มข้อมูลในเชิงสังคม วัฒนธรรม ฯลฯ อาจกล่าวได้ว่า (1) เกิดจากความแตกต่างของระบบหรือโครงสร้างของภาษาต้นฉบับและภาษาแปล (2) เป็นความแตกต่างในการใช้ภาษาในงานเขียนเฉพาะทาง ส่วน (3) เป็นการเพิ่มข้อมูลซึ่งไม่ปรากฏในต้นฉบับ โดยเป็น “ระดับคำ” ทั้งนี้ Hanaoka (2000) มีได้อธิบายเหตุผลว่าเหตุใดจึงรวม 3 ประเภทดังกล่าวไว้ในข้อเดียวกัน

บทความนี้มุ่งศึกษากลวิธีแสดงความชัดเจน จึงขอสรุปผลการวิเคราะห์จากงานวิจัยข้างต้น โดยพิจารณาจากมุมมองว่า ผู้แปลใช้กลวิธีอย่างไรในการทำให้ชัดเจน และสรุปได้ดังนี้

1. การเพิ่มคำหรือข้อมูล

1.1 นักวิชาการทั้ง 3 คนล้วนระบุถึงความสำคัญในการเพิ่มส่วนประกอบของประโยค (เช่น ประธาน กริยา) ทั้งสิ้น โดยเน้นย้ำถึงความแตกต่างของระบบภาษาต้นทางและปลายทาง

ในภาษาญี่ปุ่นมักมีการละส่วนประกอบต่าง ๆ จึงส่งผลให้ผู้แปลจำเป็นต้องเพิ่มส่วนประกอบดังกล่าวตามข้อบังคับทางไวยากรณ์ในภาษาปลายทาง (ตรงกับกลวิธีของนักวิชาการที่กล่าวไปแล้วดังนี้² Hanaoka (1-1), Liu (6), Nguyen (1))

1.2 การเพิ่มคำเพื่อช่วยให้สำนวนมีความชัดเจนขึ้น เช่น คำบอกประเภท สถานภาพ คำแสดงเพศ หรือการใช้อักษรภาษาอังกฤษเพื่อช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจได้อย่างถูกต้อง (ตรงกับ Hanaoka (2-2-ก)³, Nguyen (3), (11), (13)) แสดงให้เห็นว่า ในระดับคำก็มีการใช้สำนวนหลากหลายประเภทเพื่อถ่ายทอดความหมายให้ชัดเจนมากขึ้นสำหรับผู้อ่าน

1.3 การเพิ่มคำอธิบายเกี่ยวกับความหมายแฝง หรือข้อมูลทางสังคม วัฒนธรรม อันจำเป็นต่อการทำความเข้าใจบทแปล (ตรงกับ Hanaoka (1-3), (2-2-ก), (2-2-ค), (3), Liu (4), (5), Nguyen (6), (8))

1.4 การเพิ่มคำเพื่อเน้นความสำคัญ กล่าวคือ เป็นกรณีที่ไม่เพิ่มคำ ผู้อ่านก็น่าจะ สามารถเข้าใจบทแปลได้ แต่การเพิ่มคำจะส่งผลให้เข้าใจความหมายที่ผู้เขียนต้องการสื่อได้อย่างชัดเจนและมีประสิทธิภาพมากกว่า (ตรงกับ Hanaoka (1-2), Liu (3), Nguyen (7))

2. การเปลี่ยนคำ

2.1 การใช้คำเพื่อให้สิ่งที่อ้างถึงในต้นฉบับมีความชัดเจนเพิ่มมากขึ้น โดยนักวิชาการส่วนใหญ่มุ่งเน้นกรณีที่ต้นฉบับใช้คำสรรพนาม และมีการแปลเป็นชื่อเฉพาะ ฯลฯ แต่นอกจากคำสรรพนามแล้ว Nguyen (2018) ยังได้ระบุถึงความจำเป็นในการปรับสำนวนให้ชัดเจนกรณีต้นฉบับใช้คำบ่งชี้ และ 形式名詞 (ตรงกับ Hanaoka (2-1), Liu (1), Nguyen (4), (12))

2.2 การใช้คำหรือสำนวนทางวัฒนธรรมที่พบในวัฒนธรรมหรือสังคมของผู้อ่านบทแปล (domestication) (ตรงกับ Hanaoka (4), Nguyen (9))

2.3 การใช้คำเพื่อถ่ายทอดความหมายเกี่ยวกับกาลและการณ์ลักษณะให้ชัดเจน (ตรงกับ Nguyen (10))

3. การไม่แปลข้อมูล (บางส่วน)

3.1 การไม่แปลข้อมูลบางส่วน โดยผู้แปลพิจารณาบทบาทหรือหน้าที่ของคำดังกล่าวจากบริบท และเลือกถ่ายทอดเฉพาะบางความหมายที่เห็นว่า “เพียงพอ” ต่อการถ่ายทอดความหมายที่ต้องการสื่อ (ตรงกับ Hanaoka (2-2-ข))

² เพื่อความกระชับของบทความ ขอแสดงประเภทกลวิธีที่อ้างถึงด้วยการใช้ตัวเลขของกลวิธี ตามที่กล่าวไว้ในส่วนของนักวิชาการแต่ละคน ดังที่ได้อธิบายไว้ก่อนหน้านี เช่น Hanaoka (1-1) หมายถึง “กลวิธี การขยายความหมายระดับสัมพันธ์สาร” กลวิธีย่อย “การทำให้สิ่งที่ถูกละไว้ปรากฏในบทแปล”

³ กลวิธีที่พบในงานวิจัยในอดีต บางกลวิธีอาจแบ่งได้เป็นหลายกรณี เช่น กลวิธี (2-2-ก) ของ Hanaoka อาจจัดเป็นทั้งกรณี 1.2) และ 1.3)

3.2 การไม่แปลข้อมูลบางส่วนเพื่อให้สำนวนภาษาในบทแปลมีความเป็นธรรมชาติ (ตรงกับ Nguyen (11))

4. การเชื่อมความในระดับสัมพันธ์สาร

แม้งานวิจัยที่กล่าวมา จะมีการระบุเกี่ยวกับการแสดงความชัดเจนอันส่งผลต่อการเชื่อมความในระดับสัมพันธ์สาร เช่น การเติมคำบ่งชี้ คำสันธาน หรือการปรับโครงสร้างประโยค (ตรงกับ Liu (2), Nguyen (2), (5)) แต่อาจกล่าวได้ว่า ยังไม่มีการวิเคราะห์ในประเด็นนี้อย่างลึกซึ้งมากนัก

อาจเนื่องจากข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์ในวรรณกรรมบางเรื่องค่อนข้างน้อย (เช่น Hanaoka (2000)) รวมถึงส่วนหนึ่งเป็นข้อมูลการแปลแบบล่าม ผลการวิเคราะห์จึงอาจยังขาดความหลากหลาย และลึกซึ้งเท่าที่ควร ยกตัวอย่างเช่น กรณี Hanaoka (2000) ได้ศึกษาการแปลคำสรรพนาม โดยระบุว่าอาจแปลโดยใช้ชื่อบุคคล และการอธิบายเพื่อให้ทราบถึงผู้ใด แต่มีหนึ่งตัวอย่างที่ผู้วิจัยเห็นว่าน่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง คือกรณีการแปลคำสรรพนาม You โดยใช้คำแปลว่า 聞かぬ者 (ฝ่ายที่ถูกถาม) เป็นที่น่าเสียดายว่า Hanaoka (2000) ไม่มีการอภิปรายเกี่ยวกับประเด็นดังกล่าว แต่ผู้วิจัยเห็นว่า มีความเป็นไปได้ว่า ผู้แปลอาจทำการปรับสำนวนเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทอย่างเป็นรูปธรรม กลวิธีแสดงความชัดเจนเช่นนี้น่าจะพบได้ไม่น้อยในการแปลจากภาษาญี่ปุ่นเป็นไทย และมีประสิทธิภาพมากในการช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจบทแปลได้อย่างถูกต้องและรวดเร็ว จึงน่าจะมีการศึกษาในเชิงลึกกว่ามีการปรับบทแปลให้สอดคล้องกับบริบทโดยใช้คำหรือสำนวนรูปแบบใดบ้าง ฯลฯ เนื่องจากทั้งภาษาญี่ปุ่นและไทยมีรูปแบบการใช้คำแทนคำนามที่หลากหลาย โดยเฉพาะในการแปลวรรณกรรมซึ่งมีตัวละครจำนวนมาก

นอกจากนี้ ประเด็นสำคัญอย่างหนึ่งที่ต้องศึกษา คือ ความจำเป็นในการเพิ่ม ปรับ หรือตัดคำหรือข้อมูลเพื่อทำให้ชัดเจน ว่าเกิดจากความจำเป็น (เช่น ข้อบังคับทางไวยากรณ์ในภาษาปลายทาง) หรือเป็นเพียงรสนิยมของผู้แปล

ในส่วนของภาษาไทย พบงานวิจัยที่เกี่ยวข้องบ้างแม้จะไม่มากนัก เช่น สุปรียา วิลาวรรณ ฐานะภูมิ (2560) ศึกษาการแปลคำสันธาน “and” ในประโยคความรวมในวรรณกรรมภาษาอังกฤษ เรื่อง Little house in the Big woods เป็นภาษาไทยของสุคนธรรส ผลการศึกษา พบการแปล “and” กรณีแสดงความขัดแย้งด้วยคำว่า “แต่แล้ว” “ก็” “จึง” และกรณีแสดงความหมายบอกลำดับกาล ใช้คำแปล “แล้ว” ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นการปรับให้ภาษาไทยมีความแจ่มชัดมากขึ้น ผู้อ่านไม่จำเป็นต้องใช้การอนุมานเช่นในต้นฉบับ และเข้าใจง่าย (น. 93-94) ปรากฏการณ์ที่คล้ายคลึงกันนี้ยังพบได้ในงานวิจัยของสมเกียรติ ชวงกิจวิณิช (2564, น. 84) ซึ่งศึกษาเกี่ยวกับกลวิธีแปลอนุพจน์จากภาษาญี่ปุ่นเป็นไทย พบกรณีที่ข้อความในต้นฉบับมีการใช้รูป ~て แต่ผู้แปลเลือกใช้คำว่า “เพื่อ” เป็นคำเชื่อม ลักษณะเช่นนี้น่าจะจัดเป็นกลวิธีแสดงความชัดเจนประเภทหนึ่งได้เช่นกัน กล่าวได้ว่า งานวิจัยข้างต้นล้วนแสดงให้เห็นความสำคัญของการใช้

กลวิธีต่าง ๆ เพื่อทำให้เกิดความชัดเจนในบทแปล โดยผู้แปลคำนึงถึงการทำความเข้าใจของผู้อ่านเป็นสำคัญ อย่างไรก็ตาม ใ้งมีใ้ได้มีการศึกษากลวิธีแสดงความชัดเจนอย่างลึกซึ้งและครอบคลุม

ผลจากการทบทวนวรรณกรรมและวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นของผู้วิจัย จึงสันนิษฐานได้ว่า ในกระบวนการแปลน่าจะมีการใช้กลวิธีหลากหลายเพื่อให้เกิดความชัดเจน และใช้คำหลากหลายประเภท รวมทั้ง กลวิธีการแปลเพื่อแสดงความชัดเจนน่าจะปรากฏขึ้นในหลายระดับ ทั้งระดับคำ ประโยค และสัมพันธ์สาร

4. ระเบียบวิธีวิจัย

บทความนี้ศึกษาเกี่ยวกับ “กลวิธีแสดงความชัดเจน” ในการแปลภาษาญี่ปุ่นเป็นไทย โดยยกตัวอย่างการแปลคำแสดงบุคคลในวรรณกรรมเยาวชนเป็นกรณีศึกษา

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่า กลวิธีแสดงความชัดเจน หมายถึง กลวิธีที่พบในกระบวนการแปล เป็นการทำให้ข้อมูลที่ซ่อนอยู่ในภาษาต้นทางปรากฏรูปหรือมีความหมายชัดเจนขึ้นในภาษาปลายทาง มีจุดประสงค์เพื่อลดความแตกต่างทางระบบภาษา และภูมิหลังระหว่างสองวัฒนธรรม เพื่อให้บทแปลมีความถูกต้องตามกฎเกณฑ์และสอดคล้องกับบริบทของวัฒนธรรมของผู้รับสาร กลวิธีดังกล่าวจะช่วยลดภาระของผู้อ่านในการเรียบเรียงข้อมูล และทำให้เป็นบทแปลที่เข้าใจง่ายและสื่อความหมายได้ตามวัตถุประสงค์ของการสื่อสาร

4.1 ข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์ ผู้วิจัยเลือกใช้วรรณกรรมเป็นข้อมูลในการวิเคราะห์ เนื่องจากประกอบด้วยข้อมูลหลากหลายประเภท ทั้งภาษาพูดและภาษาเขียน ภาษาในสถานการณ์ต่าง ๆ มีความใกล้เคียงกับภาษาที่ผู้คนสื่อสารกันในชีวิตจริง (สุภนิช เนตรสุขแสง และ ชลธิชา บำรุงรักษ์, 2562, น. 522) และในประเทศไทยมีการแปลวรรณกรรมญี่ปุ่นเป็นไทยเป็นจำนวนมาก โดยส่วนใหญ่ผ่านการตรวจทานความถูกต้องและตรวจแก้โดยบรรณาธิการ จึงมีความถูกต้องและสำนวนภาษาเป็นธรรมชาติ และเนื่องด้วยผู้วิจัยมุ่งศึกษากลวิธีแสดงความชัดเจน จึงเลือกวิเคราะห์วรรณกรรมเยาวชน เนื่องจากน่าจะมีการปรับบทแปลให้ชัดเจน เข้าใจง่าย เพื่อให้เหมาะกับผู้อ่านซึ่งเป็นเด็กจนถึงผู้ใหญ่ ดังเห็นได้จากงานวิจัยของปาริชาติ ญาณาวารี (2544) ซึ่งพบว่าในการแปลวรรณกรรมเยาวชนมีการปรับบทแปลทั้งในระดับคำและประโยค รวมทั้งใช้สำนวนภาษาให้มีความเหมาะสม ทั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดความหมายของวรรณกรรมเยาวชนในบทความนี้ว่า คือ หนังสือประเภทนวนิยายซึ่งเหมาะกับผู้อ่านที่เป็นเด็กจนถึงผู้ใหญ่ โดยมีตัวละครสำคัญเป็นเด็กระดับประถมศึกษาถึงมัธยมปลาย หรือเป็นหนังสือที่ผู้เขียนหรือสำนักพิมพ์ระบุไว้ว่าเป็นวรรณกรรมเยาวชน

ข้อมูลที่น่าสนใจวิเคราะห์ในบทความนี้ ผู้วิจัยสุ่มเลือกวรรณกรรม จำนวน 5 เรื่อง ได้แก่ 1) โตะโตะจิ้ง เด็กหญิงช่างหน้าต่าง แปลโดย ศุภติ นาวาวิจิต 2) รถไฟสายทางข้างเผือก แปลโดย มณฑา พิมพ์ทอง 3) Colorful แปลโดย วิยะดา คະວະຈຸຈີ 4) ชุตแก้งจิวเจาะคดี 2 ตอน ขบวนการนักสืบรุ่นจิ๋ว แปลโดย ยุวลักษณ์ ลิขิตธนวัฒน์ มูระเซะ 5) วันนั้นฉันเจอเพนกวิน แปลโดย หนึ่งฤทัย ปราดเปรียว โดยผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลจากต้นฉบับประมาณ 20-30 หน้าแรกของเล่ม (คิดเป็นจำนวนคำเล่มละ 10,000 - 12,800 คำ) เนื่องจากเป็นบทเปิดเรื่อง จึงคาดว่าน่าจะมีการกล่าวถึงบุคคลในเรื่องในระดับหนึ่ง ทั้งนี้ คิดเป็นจำนวนตัวอย่าง 2,371 ตัวอย่าง ส่วนเหตุผลที่ผู้วิจัยเลือกหนังสือทั้ง 5 เล่มดังกล่าวมาใช้วิเคราะห์ เนื่องจาก หนังสือลำดับที่ 1 ถึง 3 เป็นที่รู้จักดีในแวดวงวรรณกรรมแปลญี่ปุ่น และมีการนำมาพิมพ์ซ้ำโดยตรวจแก้ต้นฉบับใหม่ ส่วนลำดับที่ 4 และ 5 มีแนวเรื่องเชิงลึกลับสอบสวนและแฟนตาซี เพื่อให้ข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์มีความหลากหลาย อีกทั้ง ยังเป็นหนังสือที่แปลโดยนักแปลมืออาชีพ มีการตรวจสอบความถูกต้องโดยกองบรรณาธิการของสำนักพิมพ์ที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ จากการสัมภาษณ์ผู้ที่มีประสบการณ์ทำงานด้านการแปลวรรณกรรมภาษาญี่ปุ่นเป็นไทยมากกว่า 10 ปี จำนวน 3 ท่าน ได้รับการยืนยันว่าผู้แปลทั้ง 5 มีประสบการณ์และความสามารถในการแปลระดับดีมาก

4.2 วิธีดำเนินการวิจัย

4.2.1 การจำแนกประเภทของคำแสดงบุคคล

ผู้วิจัยจำแนกกลุ่มชนิดของคำในต้นฉบับโดยอ้างอิงการแบ่งประเภทการอ้างถึงบุคคลของ Chanawangsa (1986) และผลการศึกษาคำสรรพนามในการแปลภาษาญี่ปุ่นเป็นไทยของ สุวัจน์ เรื่องศรี (2561) โดย Chanawangsa (1986, อ้างถึงใน สุภนิช เนตรสุขแสง และ ชลธิชา บำรุงรักษ์, 2562, น. 524-525) แบ่งประเภทของการอ้างถึงบุคคลออกเป็น 1) บุรุษสรรพนาม ทั้งบุรุษที่ 1, 2 และ 3 เช่น ฉัน ท่าน เธอ 2) คำนามที่ทำหน้าที่เป็นคำสรรพนาม เพื่ออ้างถึงสิ่งเดียวกัน ซึ่งแบ่งออกเป็น 5 ประเภทย่อย คือ คำเรียกญาติ (เช่น พ่อ หลาน) ชื่อบุคคล คำแสดงความสัมพันธ์ (เช่น เพื่อน) คำแสดงอาชีพ (เช่น หมอ) และคำแสดงตำแหน่ง (เช่น ผู้อำนวยการ) 3) สรรพนามอรูป (สรรพนามที่ไม่ปรากฏรูปในเนื้อความ) 4) คำแสดงความเป็นเจ้าของ (การใช้ “ของ” หน้าคำสรรพนามที่แสดงเจ้าของ เช่น ปากกาของเขาสีแดง ของฉันสีดำ) ส่วนสุวัจน์ เรื่องศรี (2561) ศึกษาการแปลคำบุรุษสรรพนามภาษาญี่ปุ่นเป็นไทย และพบว่ามีการใช้คำหลายประเภท เช่น คำเรียกญาติ คำเรียกอาชีพ ฯลฯ

จากคำอธิบายข้างต้นและการทดลองวิเคราะห์ข้อมูลจากวรรณกรรมเยาวชนของผู้วิจัย จึงขอให้คำจำกัดความคำแสดงบุคคล ในบทความนี้ว่าหมายถึง คำนามที่อ้างถึง “คน” หรือคำนามที่ทำกริยาเช่นเดียวกับคน (เช่น 天使 “เทวดา”) อย่างไรก็ตาม ในที่นี้จะไม่ศึกษากรณีคำแสดงความเป็นเจ้าของ (ประเภทที่ 4 ของ Chanawangsa (1986)) เนื่องจากไม่ใช่คำแสดงบุคคลโดยตรง

ดังนั้น ผู้วิจัยจำแนกประเภทคำแสดงบุคคลออกเป็นดังนี้

1. คำแสดงบุคคลแบบไร้รูป คือ การอ้างถึงบุคคลโดยไม่ปรากฏในต้นฉบับ แต่ปรากฏรูปในบทแปล โดยผู้วิจัยขอใช้สัญลักษณ์ * แทนการ “ไร้รูป” ในต้นฉบับภาษาญี่ปุ่น เช่น

「うちの男の子も、駅で働きたいって、いってるから、(＊)一緒にやるといよ」
(Totto)

“ลูกชายของลุงก็บอกว่าอยากทำงานสถานีรถไฟเหมือนกัน หนูทำงานกับเขาสี”
(โตะโตะจัง)

2. คำแสดงบุคคลที่ปรากฏรูป ประกอบด้วย

(1) คำสรรพนาม (บุรุษที่ 1, 2, 3 สรรพนามแทนตัวเอง เช่น 自分 (ตัวเอง) คำเรียกขาน เช่น チンドン屋さ～ん (คุณจินตึองยะ)

(2) ชื่อเฉพาะ (ชื่อบุคคล) เช่น ジョバンニ (โจวานนี)

(3) คำแสดงความสัมพันธ์ เช่น คำแสดงความสัมพันธ์เชิงเครือญาติ เช่น ママ (แม่) และคำแสดงความสัมพันธ์เชิงสังคม ได้แก่ คำบอกบทบาท ตำแหน่ง คำบอกอาชีพ เช่น 校長先生 (คุณครูใหญ่) 船頭 (ชาวประมง)

(4) คำนามทั่วไป เช่น 人 (คน) 女の子 (เด็กผู้หญิง)

(5) คำบ่งชี้ หมายรวมถึง คำบ่งชี้เดี่ยว เช่น それ (นั่น) และ คำบ่งชี้พร้อมคำนามตามหลัง เช่น その人 (คนนั้น) อนึ่ง Chanawangsa (1986) และสุวัธน เรืองศรี (2561) มิได้กล่าวถึง “คำบ่งชี้” แต่จากการวิเคราะห์พบว่า มีการใช้คำบ่งชี้เพื่อแสดงบุคคลอยู่ไม่น้อย ผู้วิจัยจึงจะศึกษาคำดังกล่าวด้วย

4.2.2 ขอบเขตของข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์

จากการรวบรวมข้อมูลที่เป็นคำแสดงบุคคล เมื่อเปรียบเทียบระหว่างรูปภาษาในต้นฉบับภาษาญี่ปุ่น และฉบับแปลภาษาไทย โดยพิจารณาจากความแตกต่างของข้อมูลในการแสดงให้ผู้อ่านทราบว่าคำแสดงบุคคลนั้นกล่าวถึงผู้ใด อาจจำแนกได้เป็น 3 ประเภท คือ

(1) ข้อมูลคงเดิม หมายถึง กรณีที่ผู้แปลแปลตามรูปภาษาในต้นฉบับ เช่น แปล スズキ เป็น “ซูซูกิ”

(2) ข้อมูลลดลง หมายถึง กรณีที่รูปภาษาในต้นฉบับมีความชัดเจนมากกว่าบทแปล เช่น แปลชื่อเฉพาะ スズキ君 เป็น “เขา” หรือ “ไม่แปล”

(3) ข้อมูลเพิ่มขึ้น หมายถึง กรณีที่รูปภาษาในบทแปลมีความชัดเจนกว่าต้นฉบับ กล่าวคือ มีการใช้คำหรือสำนวนที่แสดงความหมายชัดเจนขึ้นว่าหมายถึงผู้ใด เช่น แปล 彼 (เขา) เป็น “ซูซูกิ” หรือต้นฉบับไม่ใช้รูปภาษา (ไร้รูป) แต่แปลโดยใช้คำชนิดต่างๆ เช่น คำสรรพนาม ฯลฯ รวมทั้งการแปลโดยเพิ่มคำอธิบายต่างๆ หรือเชิงอรรถ

กรณี (1) อาจกล่าวได้ว่าเป็นกลวิธีการแปลแบบตรงตัว ส่วน (2) เป็นการลดข้อมูลบางส่วนในต้นฉบับเพื่อให้บทแปลมีความกระชับ ส่วน (3) เป็นการแสดงข้อมูลที่ถูกละไว้ในต้นฉบับให้ปรากฏชัดเจน บทความนี้จึงจะมุ่งศึกษาเฉพาะกรณี (3) โดยจะวิเคราะห์ว่าผู้แปลมีการแปลโดยใช้คำประเภทใด และน่าจะเกิดจากปัจจัยใดบ้าง

จากข้อมูลรวม 2,371 ตัวอย่าง พบการใช้คำแสดงบุคคล จำนวน 1,768 ตัวอย่าง แยกออกเป็นกรณีคำแปลตามรูปภาษาของต้นฉบับ (ข้อมูลเท่าเดิม) 1,028 ตัวอย่าง (คิดเป็นร้อยละ 58) และกรณีคำแปลแตกต่างจากรูปภาษาของต้นฉบับ 740 ตัวอย่าง (คิดเป็นร้อยละ 42) โดยเป็นกรณีข้อมูลลดลง 124 ตัวอย่าง และข้อมูลเพิ่มขึ้น 616 ตัวอย่าง รายละเอียดของข้อมูลแยกตามเรื่องที่วิเคราะห์ปรากฏผลดังตารางที่ 1 จากตาราง จะเห็นได้ว่า ผู้แปลมีการใช้กลวิธีเพื่อช่วยให้ข้อมูลเกี่ยวกับคำแสดงบุคคลมีความชัดเจนขึ้นไม่น้อย

ตารางที่ 1

จำนวนตัวอย่างที่พบการใช้คำแสดงบุคคลในการแปลเมื่อเทียบกับต้นฉบับ : แยกตามเรื่องที่วิเคราะห์ (ร้อยละ)

ชื่อเรื่อง	จำนวน คำแสดงบุคคลทั้งหมด	คำแปล		
		ข้อมูลคงเดิม	ข้อมูลลดลง	ข้อมูลเพิ่มขึ้น
โต๊ะโต๊ะจั่ง	367	212 (58%)	36 (10%)	119 (32%)
รถไฟ	302	173 (57%)	19 (6%)	110 (37%)
Color	452	271 (60%)	21 (5%)	160 (35%)
แก๊งจิว	359	176 (49%)	20 (6%)	163 (45%)
เพนกวิน	288	196 (68%)	28 (10%)	64 (22%)
รวม	1,768 (100%)	1,028 (58%)	124 (7%)	616 (35%)

5. ผลการศึกษาและอภิปรายผลวิจัย

จากข้อมูล จำนวน 616 ตัวอย่าง พบกรณีต้นฉบับไร้รูป (ไม่ปรากฏรูป) แต่ในบทแปลมีการแปลโดยใช้คำเพื่อแสดงบุคคลถึง 482 ตัวอย่าง ซึ่งสอดคล้องกับข้อสังเกตของนักวิชาการที่ได้กล่าวไปแล้วในหัวข้อที่ 3 ว่า มักพบการเสริมคำเช่น ประธาน ส่วนกรณีต้นฉบับปรากฏรูปภาษาและบทแปลมีการใช้คำเพื่อให้ชัดเจนขึ้น พบ 134 ตัวอย่าง โดยทั้งการเสริมคำและการใช้คำให้ชัดเจนขึ้นดังกล่าว อาจแบ่งเป็นกรณีโครงสร้างภาษาในต้นฉบับและบทแปลสอดคล้องหรือเทียบเท่ากัน และกรณีโครงสร้างภาษาในต้นฉบับและบทแปลแตกต่างกัน กล่าวคือ ในบทแปลมีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างประโยคให้แตกต่างไปจากในต้นฉบับ ผลการวิเคราะห์ปรากฏดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2

แนวโน้มการใช้คำแสดงบุคคลเพื่อแสดงความชัดเจนในบทแปล จำแนกตามการปรากฏรูปในต้นฉบับ (หน่วย : จำนวนประโยค)

	ชนิดและจำนวนของคำแสดงบุคคลที่ปรากฏในบทแปล					รวม
	คำสรรพนาม	คำแสดงความสัมพันธ์	คำบ่งชี้	ชื่อเฉพาะ	คำนามทั่วไป	
	กรณีต้นฉบับไร้รูป					
1) โครงสร้างสอดคล้องกับบทแปล (447)	353	44	12	23	15	
2) โครงสร้างต่างกับบทแปล (35)	26	6	-	3	-	
รวม	379	50	12	26	15	482
กรณีต้นฉบับปรากฏรูป						
1) โครงสร้างสอดคล้องกับบทแปล (131)	9	72	24	9	17	
2) โครงสร้างต่างกับบทแปล (3)	-	2	-	1	-	
รวม	9	74	24	10	17	134
จำนวนรวมทั้งหมด	388	124	36	36	32	616

ต่อไป จะขออภิปรายผลโดยแยกเป็นกรณีต้นฉบับไร้รูป และปรากฏรูป เพื่อศึกษาว่ามีการนำคำแสดงบุคคลทั้ง 5 ชนิดมาใช้เพื่อแสดงความชัดเจนในบทแปลอย่างไร และศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้อง

5.1 กรณีต้นฉบับไร้รูป

งานวิจัยในอดีตมักระบุว่า ภาษาญี่ปุ่นมักมีการละประธาน เมื่อต้องแปลจากภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาอื่น จึงจำเป็นต้องเติมประธานเพื่อให้เกิดความชัดเจนด้วยเหตุผลด้านความแตกต่างทางภาษา (Hanaoka, 2000; Liu, 2010; Nguyen, 2018) อย่างไรก็ตาม ยังไม่ได้มีการวิเคราะห์อย่างเป็นรูปธรรมว่าการละดังกล่าวเกิดขึ้นในกรณีใด และในบทแปลมีแนวโน้มใช้คำประเภทใด ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยพบว่า กรณีที่ต้นฉบับไร้รูปและบทแปลมีการเสริมคำ มักพบกรณีคำนามทำหน้าที่เป็นประธานหรือหัวข้อ (topic) ของประโยค และมีหลากหลายรูปแบบ

5.1.1 กรณีต้นฉบับไร้รูป บทแปลใช้คำสรรพนาม

จากผลในตารางที่ 2 จะเห็นว่า กรณีต้นฉบับไร้รูปแต่ในบทแปลมีการใช้คำแสดงบุคคลจำนวน 482 ตัวอย่าง พบว่าเป็นการใช้คำสรรพนามมากที่สุด 379 ตัวอย่าง นอกนั้นเป็นการใช้คำประเภทอื่นๆ เช่น คำแสดงความสัมพันธ์ ซึ่งเฉพาะ เป็นต้น โดยลำดับแรก ขอยกตัวอย่างจากหัวข้อที่ 1 ซึ่งได้กล่าวไปแล้วมาพิจารณาอีกครั้ง จะเห็นได้ว่า กรณีประธานเป็นคำสรรพนามบุรุษที่ 1 ในภาษาญี่ปุ่นมีแนวโน้มละประธานค่อนข้างสูง และในบทแปลภาษาไทย อาจจำเป็นต้องแสดงภาคประธานเพื่อให้เป็นโครงสร้างประโยคที่สมบูรณ์

1) せめて食べたカロリー分くらいは歩こうと再び腰を上げる。すると目に入ってきたのは、求人張り紙。こういうのってデパート全体で募集するものだと思ってたけど、実はそうじゃないみたい。(Wagashi)

อย่างน้อยก็ขอเดินผลาญแคลอรีที่กินไปเสียหน่อยแล้วกัน **ฉัน** ผุดลุก แล้วก็พลันสะดุดตาแผ่นกระดาษรับสมัครงานที่แปะอยู่ ตอนแรก**ฉัน**นึกว่าเป็นประกาศรับสมัครรวมของทั้งห้างแต่ไม่ใช่ (ร้านขนม)

ในภาษาญี่ปุ่นมีการใช้ 是 เป็นคำแสดงหัวข้อ (topic marker) โดย Sunakawa (1990, p. 21) อธิบายว่า 是 มีหน้าที่ในการเชื่อมโยงพันธสาร โดยทำหน้าที่เชื่อมและรวมประโยคที่ตามหลังมาให้อยู่ภายใต้หัวข้อเดียวกัน โดยไม่จำเป็นต้องกล่าวถึงซ้ำ หรือ มีความต่อเนื่องกันทางความหมายระหว่างประโยค หรือที่ Mikami (1960) เรียกหน้าที่นี้ว่า “八のピリオド越え” “การข้ามประโยคของ 是” ดังตัวอย่างต่อไปนี้จะเห็นว่า ในต้นฉบับภาษาญี่ปุ่น ประธาน 我 (ผม) จะปรากฏเพียงครั้งเดียว แต่ผู้อ่านชาวญี่ปุ่นสามารถเข้าใจได้ว่าเป็นประธานของประโยคในลำดับถัดมาด้วย ต่างจากบทแปลภาษาไทย ซึ่งผู้วิจัยพบว่า แม้จะสามารถละประธานได้ในระดับหนึ่ง (ประโยคที่ (2)-(4)) แต่เมื่อมีการเปลี่ยนสถานการณ์ (เหตุการณ์ใหม่) และขึ้นประโยคใหม่ ผู้แปลมีแนวโน้มเติมประธานเพื่อให้เป็นประโยคภาษาไทยที่มีความเป็นธรรมชาติ และเข้าใจง่ายสำหรับผู้อ่าน

2) (1) ぼくは毎日ノートをたくさん書く。(2) みんながびつくりするほど書く。
(3) おそらく日本で一番ノートを書く小学四年生である。(4) あるいは世界で一番かもしれないのだ。(5) 先日、(*) 図書館でミナカタ・クマガスというえらい人の伝記を読んでいたら、...⁴。
(Penguin)

⁴ ผู้วิจัยใช้สัญลักษณ์ “...” เพื่อแสดงถึงการละข้อความบางส่วนในประโยคตัวอย่าง

(1) ผมจดบันทึกทุกวัน (2) เยอะจนทุกคนอาจตกใจเลยละ (3) น่าจะเป็นเด็กประถมที่จดบันทึกมากเป็นอันดับหนึ่งของญี่ปุ่น (4) ไม่แน่อาจเป็นอันดับหนึ่งของโลกด้วย (5) แต่เมื่อวันก่อนผมอ่านประวัติบุคคลสำคัญชื่อมินาคาตะ คุมะกุซุ ในห้องสมุด... (เพนกวิ้น)

นอกจากกรณีนี้ ๘ ทำหน้าที่แสดงหัวข้อแบบข้ามประโยค ส่งผลให้ภาษาญี่ปุ่นสามารถละประธานได้ แต่เมื่อแปลเป็นภาษาไทย ผู้แปลจำเป็นต้องเติมประธานเพื่อแสดงผู้กระทำให้ชัดเจนแล้ว ผู้วิจัยยังพบว่า การเลือกใช้โครงสร้างประโยคของผู้แปล อาจส่งผลต่อการเสริมประธานในประโยคเช่นกัน

3) 夜番のおじさんは、朝になって、みんなにそのことを話して聞かせましたが、(*) そいつの姿が、あまり真っ黒なものですから、まるで白い歯ばかりが宙にういて笑っているようで、あんなきみの悪いことはなかったと、まだ青い顔をして、さも、おそろしそうに、ソツと、(*) うしろをふりむきながら、話すのでした。(Shonen)

เช้าวันต่อมา ลุงยามก็เล่าเรื่องนี้ให้ทุกคนฟัง ตอนที่เล่านั้นสีหน้าของแกก็ยังไม่หายซีดดี แกเล่าว่าร่างของมันดำสนิท เวลาหัวเราะจึงเห็นแต่ฟันขาว ๆ ลอยอยู่กลางอากาศ ไม่มีอะไรน่าขนลุกไปกว่านี้อีกแล้ว แกเล่าพลางเหลียวมองข้างหลังอย่างหวาด ๆ (แก็งจิว)

ข้อความต้นฉบับในตัวอย่างข้างต้น เป็นประโยคความซ้อนซึ่งประกอบด้วยประโยคย่อยหลายประโยค โดยมี “夜番のおじさん” (ลุงยาม) ซึ่งเป็นประธานปรากฏอยู่เพียงตำแหน่งเดียวที่ต้นประโยค หากแปลตรงตามโครงสร้างต้นฉบับ อาจแปลได้ว่า “เมื่อถึงเช้า ลุงยามเล่าเรื่องนั้นให้ทุกคนฟัง ร่างของมันดำสนิท ทำให้คล้ายกับฟันขาว ๆ กำลังลอยอยู่ในอากาศและหัวเราะ ไม่มีอะไรน่าขนลุกไปกว่านี้อีกแล้ว ยังหน้าซีดเล่าพลางมองข้างหลังอย่างหวาด ๆ” ซึ่งน่าจะเป็นประโยคภาษาไทยที่ไม่เป็นธรรมชาติและเข้าใจยาก ผู้แปลได้ทำการปรับเปลี่ยนหน้าที่ของคำและลำดับข้อมูล มีการแปลคำกริยา まだ青い顔をして (“ยังหน้าซีด”) ร่วมกับการใช้คำแสดงเวลา (“ตอนที่เล่านั้นสีหน้าของแกก็ยังไม่หายซีดดี”) จากนั้นจึงเป็นเนื้อหาของกรณิการเล่า (“แกเล่าว่า...”) เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจง่าย โดยเติมคำแสดงประธาน “แก” และคำกริยา “เล่า” เมื่อเล่าจบ จึงเป็นการบรรยายสภาพขณะเล่า (“แกเล่าพลาง...”) ซึ่งในการเริ่มต้นประโยคใหม่ พบแนวโน้มว่า มักมีการเสริมประธานหรือหัวข้อในบทแปล

นอกจากนี้ พบกรณีที่ต้นฉบับภาษาญี่ปุ่นใช้นามวลีที่มีคำขยายค่อนข้างยาว เช่น

4) (1) あるやみの晩に、隅田川をくだっていたひとりの船頭が、(2) (*)...気づきました。

(Shonen)

แล้วก็มือยูคีนหนึ่ง (1) ขณะที่ชายชาวประมงกำลังพายเรือในแม่น้ำสุมิตะ (2) เขารู้สึก ได้ว่า ... (แก๊งจิว)

ในตัวอย่างข้างต้น หากแปลตรงตัวตามรูปภาษาในต้นฉบับ อาจแปลได้ว่า “ชาวประมงคนหนึ่งซึ่งกำลังพายเรืออยู่ในแม่น้ำสุมิตะในคืนหนึ่งรู้สึกได้ว่า...” ซึ่งน่าจะเข้าใจยาก ผู้แปลจึงทำการแปลโดยเขียนในรูปของประโยคเพื่อให้เข้าใจง่ายว่า “ขณะกำลังพายเรือ” “เขารู้สึกได้ว่า...” ซึ่งน่าจะช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจเหตุการณ์ได้ง่ายกว่า⁵

นอกจากนี้ ยังพบการเสริมประธานอันเกิดจากการปรับเปลี่ยนรูปประโยคในหลายลักษณะ ขอให้พิจารณาตัวอย่างต่อไปนี้

5) 「...目を覚ますと、そこには真の母親の顔があつたり、父親の顔があつたり、...。」

(Kara)

“เมื่อลืมตาขึ้นมาราวกับนึกอะไรได้ ผม จะเห็นใบหน้าแม่หรือพ่อของมาโคโตะ...” (Color)

ลักษณะเด่นประการหนึ่งในภาษาญี่ปุ่น คือ นิยมการบรรยายสภาพ ในตัวอย่างข้างต้น หากแปลตามรูปคำในต้นฉบับ ส่วนที่ขีดเส้นใต้ อาจแปลได้ว่า “ที่นั่น มีใบหน้าของแม่หรือพ่อของมาโคโตะ” แต่ภาษาไทยน่าจะนิยมใช้ประโยคแบบแสดงผู้กระทำมากกว่า ส่งผลให้ต้องมีการเติมประธาน “ผม” (และคำกริยา “เห็น”)

Hinds (1986) กล่าวว่าภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาเน้นสถานการณ์หรือผลลัพธ์ (ใกล้เคียงกับแนวคิด “ภาษา NARU”) ต่างจากภาษาอังกฤษที่เน้นบุคคล (ภาษา SURU) (อ้างถึงใน กนกวรรณ เลหาบุรณกิจ คตะกิริ, 2565, น. 174-175) ส่วนภาษาไทยอยู่กึ่งกลางระหว่างภาษาญี่ปุ่นและอังกฤษ อย่างไรก็ดี ในบางกรณีภาษาไทยจะเน้นการกระทำของบุคคลมากกว่าเหตุการณ์ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าระดับความเป็นภาษา NARU ในภาษาไทยไม่สูงเท่ากับภาษาญี่ปุ่น (กนกวรรณ เลหาบุรณกิจ คตะกิริ, 2565, น. 182-183)

นอกจากการเติมประธานแล้ว จากการวิเคราะห์ข้อมูล ยังพบการใช้คำสรรพนามเพื่อเสริมส่วนเติมเต็มชนิดอื่น เช่น กรรม ฯลฯ ด้วย แต่พบจำนวนไม่มากนัก เมื่อเทียบกับการเสริม

⁵ ในตัวอย่างข้างต้น อาจแปลว่า “ขณะที่กำลังพายเรือในแม่น้ำสุมิตะ ชายชาวประมงรู้สึกได้ว่า...” ก็ได้เช่นกัน อย่างไรก็ตามนี่มุ่งศึกษาว่า มีการเติมคำสรรพนามเพิ่มขึ้นในกรณีใดบ้าง ดังนั้น จึงขออภิปรายโดยวิเคราะห์จากบทแปลที่รวบรวมได้

ประธานที่พบมากถึงร้อยละ 81.5 และจากที่อภิปรายมาข้างต้น อาจสรุปได้ว่า การแปลโดยเสริมคำแสดงประธาน พบในหลายกรณี ทั้งกรณีที่เป็นหัวข้อและในภาษาญี่ปุ่นนิยมละ แต่ภาษาไทยนิยมการเสริมภาคประธานเพื่อให้ประโยคมีความสมบูรณ์ เข้าใจง่าย และพบใช้ร่วมกับการปรับเปลี่ยนโครงสร้างประโยค (การปรับแบ่งประโยค หรือเปลี่ยนจากประโยคแสดงสภาพเป็นประโยคแสดงผู้กระทำ) อย่างไรก็ตาม การเสริมประธานในบทแปล อาจไม่ได้เกิดจากความจำเป็นเสมอไป มีบางกรณีที่อาจกล่าวได้ว่าน่าจะเป็นรสนิยมหรือสไตล์ของผู้แปล เพื่อต้องการเน้นย้ำข้อมูล เช่น

6) (1) ぼくはついさっき、並の一軒家だった小林家を見て...とがっかりしたのも忘れて、...感動した。(2) (*) 真に代わって、...もしたくらいだ。(Kara)

(1) ตอนเห็นบ้านแบบธรรมดา ๆ ของครอบครัวโคบายาชิเมื่อครู่ ผมก็นึกในใจว่า... ทว่าตอนนี้ชักจะประทับใจ... (2) ผมเลยพูดแทนมาโคโตะว่า ... (Color)

ส่วนที่ขีดเส้นใต้ในตัวอย่างข้างต้น แม้ผู้แปลจะไม่เสริม “ผม” ก็น่าจะเข้าใจได้ไม่ยาก จึงอาจกล่าวได้ว่า เป็นการเสริมเพื่อเน้นย้ำให้ประธานมีความเด่นชัดขึ้นเท่านั้น ทั้งนี้ Liu (2010) ได้กล่าวถึงกลวิธีการทำให้ชัดเจนโดยการเน้นย้ำข้อมูลด้วยการเพิ่มคำคุณศัพท์หรือเสริมข้อมูลในวงเล็บ แต่ผู้วิจัยเห็นว่า การเสริมคำนามดังตัวอย่างข้างต้น ก็เป็นการเน้นเช่นกัน อย่างไรก็ตาม การเสริมประธานกรณีที่สันนิษฐานว่าอาจเกิดการสนิยมของผู้แปลนั้น เนื่องจากพบตัวอย่างไม่มากนัก จึงขอรวบรวมข้อมูลเพื่อวิเคราะห์อย่างละเอียดในโอกาสต่อไป

ในหัวข้อนี้ได้กล่าวถึงการแปลโดยการเสริมประธาน ซึ่งพบการใช้คำสรรพนามบุรุษจำนวนมากที่สุด ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า กรณีที่ต้นฉบับมีการละ (ไว้รูป) น่าจะเป็นกรณีที่ผู้อ่านคาดเดาจากบริบทได้โดยไม่ยากนักกว่า คำที่ละนั้นหมายถึงผู้ใด ส่งผลให้ผู้แปลเลือกใช้คำสรรพนามโดยไม่จำเป็นต้องเลือกใช้คำที่มีข้อมูลแสดงอย่างชัดเจนมากนัก กล่าวคือ การใช้คำสรรพนามก็เพียงพอที่จะช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจได้แล้วว่าหมายถึงบุคคลใด ไม่จำเป็นต้องใช้ชื่อเฉพาะหรือคำบ่งชี้ ฯลฯ

นอกจากการเสริมประธานด้วยคำสรรพนามแล้ว ยังพบการเลือกใช้คำแสดงความสัมพันธ์หรือ ชื่อเฉพาะ ฯลฯ ด้วย แม้จะมีความถี่น้อยกว่าคำสรรพนามมาก แต่ก็น่าสนใจว่าผู้แปลเลือกใช้คำชนิดดังกล่าวในกรณีใดบ้าง จึงขออภิปรายในลำดับถัดไป

5.1.2 กรณีต้นฉบับไร้รูป บทแปลใช้คำแสดงความสัมพันธ์ นามเฉพาะ และอื่น ๆ

ดังผลการวิเคราะห์ในตารางที่ 2 พบการแปลด้วย “คำแสดงความสัมพันธ์” เพื่อแสดงบุคคลกรณีต้นฉบับไร้รูป จำนวน 50 ตัวอย่าง จากข้อมูลพบว่า ส่วนใหญ่เป็นกรณีเสริมประธาน เพื่อให้ประโยคภาษาไทยเป็นธรรมชาติ และมีการใช้เพื่อเน้นข้อมูลบ้าง เช่นเดียวกับการใช้คำสรรพนามที่กล่าวไปใน 5.1.1 เนื่องจากหน้ากระดาษจำกัด จึงขอไม่ยกตัวอย่างเพิ่ม

ผู้วิจัยเห็นว่าประเด็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับคำแสดงความสัมพันธ์ คือ การที่ผู้แปลทำการเลือกใช้คำให้สอดคล้องกับบริบท อันนำไปสู่การช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจสถานการณ์ได้เป็นอย่างดี ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างดังต่อไปนี้

7) トットちゃんは、それまで、あまり電車に乗ったことがなかったから、大切に握っていた切符を(*)あげちゃうのは、もったいないなと思った。そこで、改札口のおじさんに、... と聞いた。(Totto)

โตะโตะจังไม่ได้นั่งรถไฟบ่อยนัก จึงไม่ยากค้นตัวที่กำไว้อย่างหวงแหนให้ คนตรวจตั๋ว เธอถามคนที่อยู่ในช่องตรวจตั๋วว่า ... (โตะโตะจัง)

ดังได้กล่าวไปแล้วว่า คำแสดงความสัมพันธ์มีรูปแบบหลากหลาย ทั้งเชิงเครือญาติ และสังคม ตัวอย่างข้างต้นเป็นการบรรยายฉากในสถานีรถไฟซึ่งผู้โดยสารต้องคืนตั๋วให้แก่เจ้าหน้าที่ก่อนออกจากสถานี ข้อความต้นฉบับกล่าวเพียงว่า (โตะโตะจัง) ไม่อยากคืนตัวที่กำไว้อย่างหวงแหน และน่าจะสามารแปลโดยไม่ระบุกรรมรองได้ แต่ผู้แปลเลือกใช้วิธีการเติมกรรมรองโดยใช้คำแสดงอาชีพ “คนตรวจตั๋ว” แทนที่จะใช้คำว่า “คุณลุงในช่องตรวจตั๋ว” (改札口のおじさん) ตามที่ปรากฏในประโยคถัดมา ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า การเลือกใช้คำดังกล่าว ช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจบทบาท (ผู้โดยสารและคนตรวจตั๋ว) ได้ชัดเจน และน่าจะจัดได้ว่าเป็นกลวิธีแสดงความชัดเจนประเภทหนึ่ง ต่อไปนี้เป็นตัวอย่างกรณีที่ต้นฉบับไร้รูป และผู้แปลทำการปรับเปลี่ยนรูปแบบประโยค จึงมีการเสริมประธานโดยใช้คำแสดงความสัมพันธ์

8) あとから知ったことだけど、小林真はこの十分前に「ご臨終です」と(*)宣告されたばかりだったのだ。(Kara)

ผมมารู้ทีหลังว่า หมอ เพิ่งประกาศว่ามาโคโตะ ‘สิ้นลมแล้วครับ’... (Color)

9) ママは、(*) (いったいどうなるのだろう？) と思ったけど、...。(Totto)

แม่สงสัยว่าลูกสาวทำอะไร (โตะโตะจัง)

ตัวอย่างที่ 8) ต้นฉบับบรรยายเหตุการณ์โดยใช้ประโยครูปถูกกระทำ แต่ผู้แปลทำการแปลโดยใช้ประโยครูปแบบมีประธานเป็นผู้กระทำ “หอมประกาศว่า...” ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า เนื่องจากเป็นฉากในโรงพยาบาล การใช้คำว่า “หอม” น่าจะมีส่วนช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจสถานการณ์ได้ชัดเจนมากขึ้น ส่วนตัวอย่างที่ 9) เป็นการเสริมคำแสดงความสัมพันธ์เนื่องจากการปรับรูปแบบประโยคจากคำพูดโดยตรง (direct speech) ในต้นฉบับ “แม่คิดว่า ‘จะเกิดอะไรขึ้นนะ’” ให้เป็นคำพูดโดยอ้อม (indirect speech) “แม่สงสัยว่า...” ในวรรณกรรมเรื่องดังกล่าว “โตะโตะจัง” เป็นตัวละครเอกและบ่อยครั้งมักกล่าวถึง “โตะโตะจัง” โดยใช้ชื่อหรือการละ แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าในสถานการณ์ดังกล่าว ผู้แปลเลือกใช้คำว่า “ลูกสาว” เพื่อเน้นย้ำบทบาทในฐานะ “แม่-ลูก” แสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครได้อย่างน่าสนใจมาก

ลำดับต่อไป จะขอกล่าวถึงการเพิ่มข้อมูลในกรณีต้นฉบับ ไร้รูปโดยใช้ “ชื่อเฉพาะ” อันที่จริง ดังได้กล่าวไปแล้วว่า กรณีต้นฉบับไร้รูป สันนิษฐานได้ว่า น่าจะเป็นกรณีที่ผู้อ่านคาดเดาได้ไม่ยากนักว่าคำที่ถูกละหมายถึงผู้ใด จึงพบการแปลโดยใช้คำสรรพนามเป็นจำนวนมาก อย่างไรก็ตาม พบการเลือกใช้คำแปลที่เป็นชื่อเฉพาะเช่นกัน ทั้งที่ชื่อเฉพาะน่าจะเป็นคำแสดงบุคคลที่มีความชัดเจนมากกว่าอ้างถึงผู้ใด จากการวิเคราะห์ข้อมูล พบแนวโน้มการใช้ชื่อเฉพาะในกรณีต่อไปนี้

10) (1) 先生の話を、まとめてみると、こういうことになるらしかった。(2) 一時間目に、(*) 机のバタバタを、かなりやると ...。(Totto)

(1) เมื่อมาสรุปเรื่องที่คุณครูเล่าแล้ว ได้ความว่าดังนี้ (2) ชั่วโมงแรก โตะโตะจังเปิด-ปิด โตะสั๊กพักใหญ่ๆ... (โตะโตะจัง)

11) 「...真はそいつを通販で買って、...。それを満に見つかったのも、(*) 自殺の数日前だ。」(Kara)

“...แต่มาโคโตะจังสั่งซื้อมาจากแคตตาล็อก ... แล้วมีชีรุก็ดันมาเจอรองเท้าคู่นี้ ตอนไม่กี่วันก่อนที่มาโคโตะจังจะฆ่าตัวตาย” (Color)

ตัวอย่างที่ 10 เป็นการใช้ชื่อเฉพาะเมื่อมีการเปลี่ยนฉากหรือเหตุการณ์ ในที่นี้คือการเปลี่ยนฉากจากฉากที่แม่พูดคุยกับคุณครู มาสู่การบอกเล่าหรือสรุปพฤติกรรมของโตะโตะจิ้งว่าทำอะไรในห้องเรียนบ้าง โดยจากการวิเคราะห์ข้อมูล พบแนวโน้มของการนำชื่อเฉพาะมาใช้เมื่อมีการเปลี่ยนฉากเกิดขึ้น

นอกจากนี้ ยังพบว่าแม่ไม่มีการปรับรูปแบบประโยค แต่ก็พบการใช้ชื่อเฉพาะเพื่อให้เกิดความชัดเจนในการบ่งชี้ตัวละคร เมื่อในฉากเดียวกันมีตัวละครปรากฏมากกว่าหนึ่ง เช่น ตัวอย่างที่ 11 เป็นการบอกเล่าเกี่ยวกับความไม่ลงรอยกันระหว่าง “มิซึรุ” และ “มาโคโตะ” หากผู้แปลแปลแบบละผู้กระทำในประโยคหลังว่า “มิซึรุก็ดันมาเจอรองเท้าคู่นี้ ตอนไม่กี่วันก่อนที่จะฆ่าตัวตาย” หรือใช้คำสรรพนาม “เขา” ผู้อ่านอาจสับสนว่าใครคือคนที่ฆ่าตัวตาย การใช้ชื่อเฉพาะจึงช่วยให้เกิดความชัดเจนว่าใครเป็นผู้กระทำ

ลำดับสุดท้าย การใช้คำแสดงบุคคลอีก 2 ประเภท คือ **คำบ่งชี้** และ **คำห้ามทั่วไป** กรณีต้นฉบับไว้รูป เนื่องจากมีรูปแบบการใช้คล้ายคลึงกับกรณีปรากฏรูป จึงขอเข้าไปอภิปรายในหัวข้อถัดไป

5.2 กรณีต้นฉบับปรากฏรูป บทแปลใช้คำที่แสดงข้อมูลเพิ่มขึ้น

พบกรณีต้นฉบับมีการใช้คำแสดงบุคคล และบทแปลใช้คำที่แสดงข้อมูลเพิ่มขึ้นหรือแสดงความหมายชัดเจนขึ้นว่าหมายถึงผู้ใด จำนวน 134 ตัวอย่าง สอดคล้องกับงานวิจัยในอดีตที่มีการระบุว่ากรณีต้นฉบับเป็นคำสรรพนามหรือคำบ่งชี้ ผู้แปลอาจแปลโดยใช้ชื่อเฉพาะ ฯลฯ ลำดับต่อไป จะอธิบายว่าพบการแปลโดยใช้คำประเภทใด และกล่าวถึงปัจจัยในการเลือกใช้คำแต่ละประเภท

1) **คำแสดงความสัมพันธ์** ดังข้อมูลในตารางที่ 2 กลุ่มคำที่พบใช้มากที่สุด คือ คำแสดงความสัมพันธ์ โดยพบใช้กรณีที่ต้นฉบับใช้คำสรรพนาม คำห้ามทั่วไป คำบ่งชี้ คำแสดงความสัมพันธ์ (บทแปลใช้คำแสดงความสัมพันธ์ที่มีความหมายชี้เฉพาะกว่า เช่น ตัวอย่างที่ 14 หรือบทแปลใช้คำแสดงความสัมพันธ์โดยมีการอธิบายเสริมความ ดังตัวอย่างที่ 15)

ในวรรณกรรมแปล มักพบคำแสดงความสัมพันธ์ทั้งในเชิงเครือญาติและสังคมหลากหลายรูปแบบ (สุวัจน์ เรื่องศรี, 2561; สุภนิช เนตรสุขแสง และ ชลธิชา บำรุงรักษ์, 2562) และในการวิเคราะห์ข้อมูลนี้ก็พบการใช้คำชนิดนี้อย่างหลากหลายเช่นกัน โดยจากข้อมูลที่วิเคราะห์พบว่าส่วนใหญ่เป็นการใช้แสดงความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัว เพื่อเน้นย้ำความสัมพันธ์ให้ชัดเจนขึ้น เช่น ตัวอย่างที่ 12 ซึ่งแปล 姉 (แก) あたし (ฉัน) ว่า “ลูก” และ “แม่” ตามลำดับ นอกจากนี้ ยังพบกรณีการใช้คำแสดงบทบาท “ลูกคำ” ในการแปลคำว่า 人 (คน) เพื่อให้สอดคล้องกับบริบท

12) 「ああ、お前さきにおあがり。あたしはまだほしくないんだから。」 (Ginga)

“ลูกกินก่อนเถิด แม้อย่างไม่รู้สึกอยากกินอะไร” (รถไฟ)

13) 「海辺のカフェ」は朝早くから開いているので、...、ほくらを眺めている人もいる。

(Penguin)

ร้านเปิดตั้งแต่เช้าตรู่ จึงมีลูกค้านั่งดื่มกาแฟที่โต๊ะริมหน้าต่าง... (เพนกวิน)

ส่วนตัวอย่างต่อไปนี้เป็นกรณีที่ต้นฉบับใช้คำแสดงความสัมพันธ์ และกล่าวได้ว่าผู้แปลเลือกใช้คำแสดงความสัมพันธ์เช่นกัน แต่มีการปรับสำนวนเพื่อให้เกิดความชัดเจนมากขึ้นว่าหมายถึงผู้ใด

14) ひたすら無言のきょうだい。(Kara)

มีเพียงพี่ชายที่ปิดปากเงียบ (Color)

15) 歯科医院にはほくが親しくお付き合いしているお姉さんがいるのだが、...

(Penguin)

เพราะสนิทกับพี่สาวซึ่งเป็นพนักงานคนหนึ่งของคลินิก ... (เพนกวิน)

16) ママはびつくりした。(一体、どんなことを・・・。クラス中の迷惑になる、

どんなことを、あの子がするんだろうか・・・) (Totto)

แม่ตกใจมาก พยายามคิดว่าลูกของเธอทำอะไรบ้างที่จะรบกวนการเรียนของเพื่อนในชั้นเรียน (โตะโตะจัง)

ตัวอย่างที่ 14 ต้นฉบับใช้คำว่า きょうだい ซึ่งมีความหมายตามพจนานุกรมภาษาญี่ปุ่น-ไทย ว่า พี่น้อง แต่ในการแปลเป็นภาษาไทย บางครั้งจำเป็นต้องระบุว่าหมายถึง พี่ หรือ น้อง เนื่องจากข้อบังคับทางระบบภาษาที่แตกต่างกัน

ส่วนตัวอย่างที่ 15 ผู้แปลแปล お姉さん ตรงตัวว่า “พี่สาว” ร่วมกับการอธิบายเสริมเนื่องจาก お姉さん ในที่นี้ หมายถึง หญิงสาวที่ทำงานอยู่ในคลินิกทันตกรรม และตัวละครเอกเป็นคนไข้ประจำอยู่ จึงมีความคุ้นเคย (จึงเรียกว่า “พี่สาว”) หากผู้แปลใช้เพียงคำว่า “พี่สาว” โดยไม่เพิ่มข้อความ น่าจะก่อให้เกิดความกำกวมและเข้าใจผิดได้

ตัวอย่างที่ 16 เป็นการแปลโดยปรับรูปประโยคจากคำพูดโดยตรง เป็นคำพูดโดยอ้อม ทั้งนี้ คの子 คือคำบ่งชี้ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของความคิดของแม่ และผู้แปลเลือกใช้รูปประโยค “แม่คิดว่า...” จึงแปล คの子 (เด็กคนนั้น) โดยใช้คำแสดงบทบาท “แม่ - ลูก” เมื่อเทียบกับการแปลโดยใช้โครงสร้างและมุมมองตามต้นฉบับ (แม่ตกใจมาก ‘ทำอะไรหรือ เด็กคนนั้นทำอะไรบ้างที่รบกวนชั้นเรียน’) น่าจะกล่าวได้ว่า การปรับโครงสร้างดังกล่าวส่งผลให้บทแปลชัดเจนและอ่านเข้าใจง่ายมากขึ้น

ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า การพบแนวโน้มการใช้คำแสดงความสัมพันธ์ค่อนข้างสูง เหตุผลหนึ่งอาจเนื่องจากข้อมูลที่น่ามาวิเคราะห์เป็นวรรณกรรม จึงนิยมใช้สำนวนเพื่อสื่อความหมายว่าตัวละครมีความสัมพันธ์กันอย่างไร เพื่อให้เกิดอรรถรสในการอ่านได้มากขึ้น

2) คำบ่งชี้ การใช้คำบ่งชี้เพื่อแสดงความชัดเจนในการแปล อาจทำได้โดยการเติมคำบ่งชี้ในบทแปล (กรณีต้นฉบับไม่มีการใช้คำบ่งชี้) หรือการปรับคำที่ตามหลังคำบ่งชี้ ให้แสดงความหมายชัดเจนยิ่งขึ้น ฯลฯ

17) 天使は美形の優男だった。 (Kara)

เทวดาองค์นี้เป็นชายสุภาพหน้าตาดี (Color)

18) 「その子が中年の男といちゃついてたんだ、...」 (Kara)

“เด็กหญิงคนนั้นกำลังอ้ออกับชายวัยกลางคน...” (Color)

19) それがどんな男であるか、あるいは女であるか、おとななのか子どものかさえ、はっきりとはわからないのだということです。 (Shonen)

แต่ก็ไม่สามารถแยกได้ว่าบุคคลนั้นเป็นหญิงหรือชาย ดูไม่ออกกระทั่งว่าเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่กันแน่ (แก๊งจีว)

ตัวอย่างที่ 17 เป็นการเติมคำบ่งชี้เพื่อแสดงถึงการเชื่อมโยงกับข้อความในบริบทก่อนหน้า (ให้ผู้อ่านทราบว่าเป็น “เทวดา” องค์ที่เพิ่งกล่าวถึงไปก่อนหน้านี้) โดยพบการเติมคำบ่งชี้เพื่อให้เกิดความชัดเจน จำนวน 15 ตัวอย่าง (จาก 24 ตัวอย่าง)

ตัวอย่างที่ 18 เป็นการปรับคำนามที่ตามหลังคำบ่งชี้ ข้อความต้นฉบับใช้คำแสดงบุคคล その子 (เด็กคนนั้น) อันที่จริง หากบทแปลภาษาไทยใช้ในรูปแบบเดียวกับต้นฉบับก็อาจสื่อความได้เช่นกัน แต่ผู้แปลมีแนวโน้มใช้คำระบุเพศให้ชัดเจนว่า “เด็กหญิง” และน่าจะกล่าวได้ว่า ช่วยให้

ผู้อ่านเห็นภาพได้อย่างชัดเจนมากขึ้น ทั้งนี้ จากข้อมูลทีวิเคราะห์ กรณีการปรับคำนามที่ตามหลัง คำบ่งชี้ พบว่าเป็นการปรับโดยโดยใช้คำที่ระบุเพศทั้งสิ้น

ตัวอย่างที่ 19 เป็นการแปลคำบ่งชี้เดี่ยว *それ* ซึ่งในที่นี้เป็นการใช้เพื่อแสดงบุคคล⁶ จะเห็นว่าแม้ผู้แปลจะแปลด้วยการคงคำบ่งชี้ไว้ตามต้นฉบับ แต่มีการใช้ร่วมกับคำนามที่อ้างถึง บุคคล กล่าวได้ว่า ผู้แปลอาศัยบริบทที่มีคำว่า *男* (ชาย) *女* (หญิง) *おと女* (ผู้ใหญ่) *子ども* (เด็ก) ปรากฏอยู่ จึงช่วยให้ผู้แปลสามารถเลือกใช้คำว่า “บุคคลนั้น” และส่งผลให้บทแปลภาษาไทย เป็นธรรมชาติและมีความชัดเจนว่า *それ* หมายถึง คน

3) คำนามทั่วไป พบใช้ในการแปลข้อความต้นฉบับที่เป็นคำแสดงบุคคลประเภท คำนามทั่วไป คำบ่งชี้ คำสรรพนาม การใช้คำนามทั่วไปในบทแปลเพื่อให้เกิดความชัดเจน มี รูปแบบและลักษณะการใช้ที่คล้ายคลึงกับคำชนิดอื่น ๆ โดยมีแนวโน้มทำให้ชัดเจนด้วยการระบุ เพศหรือวัย (ตัวอย่างที่ 20) ซึ่งได้กล่าวไปแล้ว รวมทั้งพบการใช้คำนามทั่วไปโดยปรับให้แสดง ข้อมูลที่ชัดเจนมากขึ้น ดังตัวอย่างที่ 21 ซึ่ง *外国人* (ชาวต่างชาติ) มิได้เจาะจงว่ามาจากประเทศใด แต่จะเห็นได้ว่าผู้แปลอาศัยบริบทจากคำว่า *上海* (เซี่ยงไฮ้) และแปล *外国人* ด้วยคำว่า ชาวจีน ซึ่งนอกจากจะเป็นการทำให้เกิดความชัดเจนแล้ว ยังช่วยให้บทแปลมีความเป็นธรรมชาติ เนื่องจาก ภาษาไทยไม่นิยมใช้คำว่า “ชาวต่างชาติเซี่ยงไฮ้”

20) 「...せいの高い子供が、窓から頭を出して外を見ているのに気が付きました。」

(Ginga)

โจวานนี่สังเกตเห็นว่า ...มีเด็กชาย ...กำลังยื่นศีรษะมองออกไปนอกหน้าต่าง (รถไฟ)

21) 上海である外国人 (Shonen)

ชาวจีนเซี่ยงไฮ้ (แก๊งจิ๋ว)

4) ชื่อเฉพาะ พบใช้ในการแปลคำแสดงบุคคลในต้นฉบับประเภทชื่อเฉพาะ คำบ่งชี้ คำสรรพนาม

ดังได้กล่าวไปแล้วว่า พบการแปลโดยใช้ชื่อเฉพาะกรณีมีการเปลี่ยนฉากหรือเหตุการณ์ และเพื่อป้องกันความสับสนกรณีมีการกล่าวถึงตัวละครมากกว่าหนึ่ง นอกจากกรณีเหล่านี้ เนื่องจากชื่อเฉพาะอาจเป็นสำนวนที่ผู้อ่านชาวไทยไม่คุ้นเคย (เช่น ชื่อตัวละครภาษาญี่ปุ่น) หรือ เป็นสำนวนแสดงวัฒนธรรมที่ไม่ปรากฏในภาษาฉบับแปล จึงพบการแปลชื่อเฉพาะโดย

⁶ นักวิชาการบางคน เช่น Kondo (2000) จำกัดความให้ *これ*、*こちら* เป็นคำสรรพนามบุรุษที่ 1 และ *それ*、*そちら* เป็นคำสรรพนามบุรุษที่ 2 (อ้างถึงใน Fukusawa, 2019, p. 36)

การถอดเสียงและอธิบายเสริม ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นหนึ่งในกลวิธีที่นิยมใช้ในการแปลชื่อเฉพาะ (Fujinami, 2007, pp. 64-65) ดังตัวอย่างต่อไปนี้

22) さて、通りかかったチンドン屋さん、呼ばれたから教室の下まで来る。(Totto)

‘จินต็องยะ’ หรือนักดนตรีรับจ้างโฆษณาสินค้าตามถนนได้ยินเสียงเรียกก็เดินมาที่หน้าต่างห้องเรียน (โตะโตะจัง)

ในตัวอย่างข้างต้น ผู้แปลใช้วิธีการแปลแบบถอดเสียงและเพิ่มข้อความอธิบาย อันที่จริงในบริบทก่อนหน้า ผู้แปลได้มีการอธิบายคำว่า “จินต็องยะ” ด้วยเชิงอรรถไปแล้ว การเพิ่มคำอธิบายด้านหลังคำเช่นนี้ กล่าวได้ว่าเป็นการช่วยลดภาระให้ผู้อ่านสามารถทำความเข้าใจได้อย่างรวดเร็วโดยไม่ต้องย้อนกลับไปอ่านคำอธิบายก่อนหน้า

5) คำสรรพนาม พบใช้ในการแปลคำแสดงบุคคลใน ต้นฉบับประเภทคำนามทั่วไป คำบ่งชี้ คำสรรพนาม ตัวอย่างเช่น

23) 婦人はびっくりして、...、黒い影は、...、婦人をけたおし、その上にのしかかるようにして、...。(Shonen)

สตรีนางนั้นตกใจ... แต่เจ้าเงาดำยกขาข้างหนึ่งขึ้นถีบอย่างรวดเร็วจนหล่อนคะมำลง... มันยังโถมทับหล่อนพร้อมกับ...) (แก๊งจิว)

ตัวอย่างที่ 23 ต้นฉบับใช้คำบ่งชี้ その上 (ข้างบนนั้น) ผู้แปลจึงเลือกใช้คำสรรพนาม “หล่อน” เพื่อให้บทแปลชัดเจนมากขึ้น

กล่าวโดยสรุป กรณีที่ต้นฉบับมีการใช้รูปคำเพื่อแสดงบุคคล พบว่าผู้แปลมีการปรับสำนวนเพื่อให้ข้อมูลชัดเจนมากขึ้นโดยการปรับเปลี่ยนคำ (ใช้คำเหมือนหรือต่างชนิดกับต้นฉบับ แต่มีข้อมูลมากขึ้นหรือแสดงความหมายชัดเจนมากกว่า) และอาจมีการเสริมคำเพื่อให้บทแปลเกิดความชัดเจนมากขึ้น

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้น อาจสรุปปัจจัยที่ส่งผลต่อการใช้กลวิธีแสดงความชัดเจนในการแปลคำแสดงบุคคล ทั้งกรณีต้นฉบับไว้รูป และกรณีปรากฏรูปได้ดังนี้

1. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับข้อบังคับทางภาษา

กล่าวคือ ระบบภาษาที่แตกต่างกันของภาษาญี่ปุ่นและไทย อาจส่งผลให้การใช้คำศัพท์แตกต่างกัน และผู้แปลจำเป็นต้องทำให้เกิดความชัดเจน (เช่น きょうだい แปลเป็น พี่ชาย soe แปลเป็น บุคคลนั้น) และข้อมูลที่พบมาก คือ การเสริมส่วนประกอบในประโยค (เช่น ประธาน) อันเนื่องจากระบบภาษาที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ในภาษาญี่ปุ่นมักมีการละประธานหรือหัวข้อ แต่ภาษาไทยอาจจำเป็นต้องเสริมประธานหรือหัวข้อเพื่อให้เป็นโครงสร้างประโยคที่สมบูรณ์หรือแสดงความหมายชัดเจน (กรณีกล่าวถึงตัวละครมากกว่าหนึ่ง) นอกจากนี้ ยังพบกรณีที่ผู้แปลมีการปรับเปลี่ยนรูปประโยค (การแปลนามวลีโดยใช้โครงสร้างประโยค การแปลประโยคแสดงสภาพโดยใช้ประโยคเน้นผู้กระทำ การแบ่งประโยคความซ้อนเป็นประโยคที่สั้นหรือซับซ้อนน้อยลง การแปลประโยคคำพูดโดยตรง เป็นคำพูดโดยอ้อม) และส่งผลให้จำเป็นต้องเสริมประธานหรือหัวข้อเพื่อให้เป็นโครงสร้างประโยคที่สมบูรณ์ หรือปรับเปลี่ยนรูปภาษาในบทแปล

2. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับรสนิยมหรือสไตล์ของผู้แปล บริบท สังคมวัฒนธรรม

พบข้อมูลการแปลที่สันนิษฐานได้ว่า น่าจะเกิดจากความนิยมเฉพาะตัวหรือเป็นสไตล์ของผู้แปล เช่น การเสริมคำเพื่อเน้นย้ำความหมาย การแปลโดยเลือกใช้คำที่มีความชี้เฉพาะมากกว่า เพื่อให้เกิดความชัดเจนมากขึ้น (เช่น ตัวอย่างที่ 13) รวมทั้งการเพิ่มคำหรือเสริมข้อความอธิบาย เสริมคำบ่งชี้ (เช่น ตัวอย่างที่ 15, 17) การอธิบายโดยใช้เชิงอรรถ ซึ่งเป็นการให้ความรู้เพื่อลดความแตกต่างทางวัฒนธรรม

6. สรุปผลวิจัย

ในบทความนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษากลวิธีการแสดงความจริงใจในการแปล “คำแสดงบุคคล” ในวรรณกรรมแปลภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาไทย ผลการวิเคราะห์อาจแยกเป็น 1) การแปลคำแสดงบุคคลกรณีต้นฉบับไว้รูป แต่บทแปลปรากฏรูป 2) การแปลคำแสดงบุคคลกรณีต้นฉบับปรากฏรูป และผู้แปลเลือกใช้คำที่มีข้อมูลเพิ่มขึ้นเพื่อให้เกิดความชัดเจน โดยคำแสดงบุคคลที่นำมาใช้ในบทแปลอาจแบ่งได้เป็น 5 ชนิด คือ คำสรรพนาม คำแสดงความสัมพันธ์ ชื่อเฉพาะ คำนามทั่วไป และคำบ่งชี้ โดยกรณีต้นฉบับไว้รูป พบการใช้คำสรรพนามมากที่สุด เนื่องจกมักเป็นการใช้เพื่ออ้างถึงตัวละครหลักที่อยู่ในความตระหนักของผู้อ่าน ผู้แปลจึงไม่จำเป็นต้องใช้คำที่มีข้อมูลมากนัก ลำดับรองมา คือ การใช้คำแสดงความสัมพันธ์ ซึ่งน่าจะกล่าวได้ว่า คำชนิดนี้มีบทบาทอย่างมากในการช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครและสถานการณ์ได้อย่างชัดเจน ส่วนกรณีต้นฉบับปรากฏรูป พบการแปลโดยใช้คำแสดงความสัมพันธ์มากที่สุด ด้วยเหตุผลเดียวกับที่ได้กล่าวไปแล้ว ส่วนชนิดของคำที่พบมากที่สุดรองลงมา คือ คำบ่งชี้ ซึ่งมักใช้เพื่อแสดงการเชื่อมโยงกับข้อความในบริบทก่อนหน้า ส่วนกลวิธีที่ใช้เพื่อทำให้เกิดความชัดเจน

พบการเพิ่มส่วนประกอบของประโยค (โดยเฉพาะประธานหรือหัวข้อ) การแทนที่ด้วยคำที่มีข้อมูลเพิ่มขึ้น (เช่น การใช้คำแสดงเพศ) การเสริมคำ (เช่น คำบ่งชี้) และการแปลตรงตัวหรือถอดเสียงร่วมกับการเพิ่มคำหรือข้อความอธิบาย

โดยภาพรวม อาจกล่าวได้ว่าข้อสรุปดังกล่าวมีความสอดคล้องกับลักษณะเฉพาะของภาษาญี่ปุ่นและไทย ดังที่ Siriacha and Uehara (2019) ศึกษาการใช้ “คำเรียกตัวเอง” ในภาษาญี่ปุ่นและภาษาไทย โดยอาศัยแนวคิดระดับอัตวิสัย (subjectivity scale) ของ Langacker (1985) และได้สรุปว่า คำเรียกตัวเองแต่ละประเภทมีระดับอัตวิสัยจากต่ำไปสูง คือ “ชื่อเฉพาะ/ คำเรียกญาติ/ นามวลีเชิงอธิบาย/ คำสรรพนามบุรุษที่ 1/ คำบ่งชี้/ ไม่ปรากฏรูป” ผลการวิเคราะห์จากการวิจัยข้างต้นชี้ว่า ภาษาญี่ปุ่นมีแนวโน้มบรรยายเรื่องราวโดยใช้สำนวนที่มีระดับอัตวิสัยสูง (เช่น การไม่ปรากฏรูป) ในขณะที่ภาษาไทยมีแนวโน้มใช้รูปภาษาที่แสดงอัตวิสัยต่ำกว่าภาษาญี่ปุ่น (เช่น คำเรียกญาติ นามวลีเชิงอธิบาย) เช่นเดียวกับผลการศึกษาในบทความนี้ซึ่งพบกรณีต้นฉบับภาษาญี่ปุ่นไม่ปรากฏรูป แต่บทแปลภาษาไทยใช้รูปภาษาที่มีระดับอัตวิสัยต่ำกว่า เช่น คำสรรพนาม คำแสดงความสัมพันธ์ หรือการใช้คำอธิบายร่วมกับนามวลี เป็นจำนวนมาก รวมทั้งกรณีที่ต้นฉบับปรากฏรูป แม้จำนวนตัวอย่างที่วิเคราะห์จะไม่มากนักและไม่มีกรณีวิเคราะห์เปรียบเทียบกับชนิดของคำในต้นฉบับ แต่ก็พบแนวโน้มการใช้รูปภาษาที่มีระดับอัตวิสัยต่ำ เช่น คำแสดงความสัมพันธ์ เป็นจำนวนไม่น้อย จึงกล่าวได้ว่า แม้ “กลวิธีการแสดงความชัดเจน” มักจะได้รับการกล่าวถึงว่ามีความเป็นสากลลักษณะ พบในการแปลทุกคู่ภาษา แต่ก็พบว่ามีความสัมพันธ์กับลักษณะเฉพาะของแต่ละภาษาอย่างแนบแน่นด้วยเช่นกัน อย่างไรก็ตาม เนื่องจาก Siriacha and Uehara (2019) ทำการศึกษาเฉพาะ “คำเรียกตัวเอง” เท่านั้น และโดยที่กรณี “คำบ่งชี้” ที่ไม่ใช่ “คำเรียกตัวเอง” มีรูปแบบการแปลได้หลากหลาย (เช่น การเติมคำบ่งชี้ การปรับเปลี่ยนคำนามที่ตามหลังคำบ่งชี้ ฯลฯ ดังได้อธิบายในข้อ 5.2) ผู้วิจัยจึงเห็นว่าจำเป็นต้องศึกษาวิเคราะห์ประเด็นเหล่านี้เพิ่มเติมต่อไปในอนาคต

ส่วนปัจจัยที่ส่งผลต่อการใช้กลวิธีแสดงความชัดเจนในคำแสดงบุคคล อาจแบ่งออกได้เป็นปัจจัยอันเกิดจากความแตกต่างของระบบภาษาต้นฉบับและภาษาแปล และปัจจัยด้านรสนิยมหรือสไตล์ของผู้แปล บริบท สังคมวัฒนธรรม

กลวิธีแสดงความชัดเจนเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการช่วยลดภาระการทำความเข้าใจสำหรับผู้อ่าน แม้บทความนี้จะยังมีข้อจำกัดเรื่องปริมาณและชนิดของข้อมูล แต่ก็น่าจะแสดงให้เห็นแนวโน้มการเลือกใช้กลวิธีต่าง ๆ และช่วยให้ทราบว่ามีผู้อ่านผู้แปลวรรณกรรมมีอาชีพใช้กลวิธีแสดงความชัดเจนอย่างไร อันน่าจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาศึกษาการแปลภาษาญี่ปุ่นเป็นไทย

เอกสารอ้างอิง/References

- กนกวรรณ เลหาบุรณะกิจ คตะเกิริ. (2565). *มองภาษาญี่ปุ่นผ่านการเปรียบเทียบ*. โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปาริชาติ ญาณาวารี. (2544). *กลวิธีการแปลวรรณกรรมเยาวชนของแมกไม้เรื่องซีลาร้ายที่สุดและน้องเล็กยังร้ายอยู่* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สมเกียรติ เหวงกิจฉนิช. (2561). ปัญหาการแปลภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาไทย-การแปลคำศัพท์. *วารสารอักษรศาสตร์*, 47(2), 271-330.
- สมเกียรติ เหวงกิจฉนิช. (2564). กลวิธีการแปลอนุพากย์จากภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาไทย. *วารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร*, 43(1), 70-88.
- สุภนิช เนตรสุขแสง, และ ชลธิชา บำรุงรักษ์. (2562). การอ้างถึงบุคคลในนวนิยายภาษาไทยและนวนิยายภาษาอังกฤษ: กรณีศึกษา เรื่องความสุขของกะทิ 2562. ใน *รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการ โครงการบัณฑิตศึกษาระดับชาติ สรรพศาสตร์ สรรพศิลป์ ประจำปี 2562* (น. 521-537). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุปรียา วิลาวรรณ ธนะภูมิ. (2560). การแปลคำสันธาน “and” เป็นภาษาไทยและความเป็นสากลลักษณะ: กรณีศึกษา “Little House in the Big Woods” ของ Laura Ingalls Wilder. *วารสารภาษาและภาษาศาสตร์*, 35(2), 77-96.
- สุวัธน เรื่องศรี. (2561). *การศึกษากลวิธีการแปลคำสรรพนามในวรรณกรรมญี่ปุ่นแปลไทย* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- Baker, M. (1993). *Corpus Linguistics and Translation Studies. Implications and Applications*. In M. Baker, G. Francis, & E. Tognini-Bonelli (Eds.), *Text and Technology: In Honour of John Sinclair* (pp. 233-250). John Benjamins.
- Blum-Kulka, S. (1986). Shifts of Cohesion and Coherence in Translation. In J. House, & S. Blum-Kulka (Eds.), *Interlingual and Intercultural Communication: Discourse and Cognition in Translation and Second Language Acquisition Studies* (pp. 17-35). Gunter Narr Verlag.
- Chanawangsa, W. (1986). *Cohesion in Thai* [Doctoral Dissertation]. Georgetown University, Washington DC.
- Fujinami, F. (2007). *Honyaku-koi to Ibunkakan Communication: Kinoshugi-teki Honyaku-riron no Shoso* [Translation acts and intercultural communication: Aspects of functional translation theory]. Shoraisha.

- Fukusawa, M. (2019). Sanninsho Futsu-meishi toshitenô Ninsho-daimeishi [On the Personal Pronoun as a 3rd- person Common Noun]. *Bulletin of School of Japanese Studies Aichi Prefectural University*, 10, 156-142.
- Halliday, M. A. K., & Hasan, R. (1976). *Cohesion in English*. Longman.
- Hanaoka, O. (2000). Hoso-tsu-yaku ni okeru Meijika no Honyaku [Explicitation Strategies in News Interpreting]. *Interpretation studies*, 1, 69-85.
- Hinds, J. (1986). *Situation vs person focus*. Kuroshio.
- Klaudy, K. (1998). Explicitation. In M. Baker, & G. Saldanha (Eds.), *Routledge of encyclopedia translation studies* (2nd ed., pp. 104-108). Routledge.
- Kondo, Y. (2000). *Nihongo Kijutsu-bunpo no Riron* [Theory of Descriptive Grammar of Japanese]. Hituzi Syobo Publishing.
- Langacker, R. W. (1985). Observations and speculations on subjectivity. In H. John (Ed.), *Iconicity in Syntax* (pp. 109-150). John Benjamins.
- Liu, M. (2010). Corpus ni Miru Chu-nichi Honyaku ni okeru Meijika no Tokuchô: Zasshi no Jiji-hodo-kiji wo Chushin ni [A Corpus-based Investigation into the feature of "Explicitation" in Journalistic Chinese - Japanese Translation]. *Interpreting and Translation Studies*, 10(0), 121-140.
- Mikami, A. (1960). *Zo wa Hana ga Nagai* [Elephants have long trunks]. Kuroshio.
- Munday, J. (2008). *Introducing Translation Studies* (2nd ed.). Routledge.
- Nguyen T. M., Van. (2018). *Tsu-yaku-Honyaku Process Model no Kento Sono Process ni okeru Meisekika Sutorategi wo Chushin ni -Vietnamgo Nihongo no Tsu-yaku-Honyaku no Baai wo Jirei toshite-* [A study on interpretation & translation process model: focusing on explicitation strategies in the process: from the study case of Vietnamese - Japanese interpretation & translation] [Doctoral Dissertation]. Tokyo University of Foreign Studies.
- Øverås, L. (1998). In Search of the Third Code: An Investigation of Norms in Literary Translation. *Meta*, 43(4), 557-570.
- Pym, A. (2005). Explaining explicitation. In K. Karoly, & A. Foris (Eds.), *New Trends in Translation Studies: In Honour of Kinga Klaudy* (pp. 29-34). Akadémia Kiadó.
- Séguinot, C. (1988). Pragmatics and the explicitation hypothesis. *TTR: traduction, terminologie, rédaction*, 1(2), 106-114.

- Siriacha, R., & Uehara S. (2019). *Nit-taigo no Jishoshi Shiyo ni kansuru Corpus Bunseki* [A Corpus Analysis of Self-Reference Terms in Japanese and Thai: Focusing on Types of Self-Reference Terms and Subjectivity]. *Selected papers from the 43rd Meeting of Kansai Linguistic Society, 1*, 135-146.
- Sunakawa, Y. (1990). *Shudai no Shoryaku to Hi-Shoryaku* [Ellipsis and Non-ellipsis: A Case Study of Japanese Thematization]. *Studies in language and literature. Language, 18*, 15-30.
- Vinay, J. -P., & Darbelnet, J. (1995). *Comparative stylistics of French and English: a methodology for translation* (Sager, J. C. & Hamel, M. - J., Trans.). John Benjamins. (Original work published 1958)

ภาคผนวก

แหล่งข้อมูลที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์

1. Edogawa R. (2021, November 10). *Shonentanteidan: Shonentantei* 2. Aozorabunko.
https://www.aozora.gr.jp/cards/001779/files/56669_58756.html
 เอโดกาวา รัมโป. (2549). *ชุดแก๊งจิ๋วเจาะคดี 2 ตอน ขบวนการนักสืบรุ่นจิ๋ว* (ยุวลักษณะณ์ ลิขิต
 ธนวัฒน์ มูระเซะ, ผู้แปล). ส.ส.ท. เยาวชน. (2541) (คำย่อ Shonen, แก๊งจิ๋ว)
2. Isaka K. (2004). *Grasshopper*. Kadogawa.
 อิซากะ โคทาโร. (2565). *สี่แยกสายนักฆ่า* (มินามิ, ผู้แปล). กำมะหยี่. (2547)
 (คำย่อ Grass, สี่แยก)
3. Kuroyanagi, T. (1981). *Madogiwa no Totto-Chan*. Kodansha.
 คุโรยานางิ เท็ตสึโกะ. (2561). *โต๊ะโต๊ะจัง เด็กหญิงช่างหน้าต่าง* (มุสดี นาวาวิจิต, ผู้แปล).
 ผีเสื้อ. (2524) (คำย่อ Totto, โต๊ะโต๊ะจัง)
4. Miyazawa, K. (2021, November 10). *Ginga testudo no yoru*. Aozorabunko.
https://www.aozora.gr.jp/cards/000081/files/456_15050.html
 มียาซาวะ เคนจิ. (2563). *รถไฟสายทางช้างเผือก* (มณฑา พิมพ์ทอง, ผู้แปล). เจลิตเติ้ล.
 (2532) (คำย่อ Ginga, รถไฟ)
5. Mori, E. (2007). *Karafuru*. Bungeishunju.
 โมริ เอโตะ. (2561). *Colorful* (วียะดา ควะระงุจิ, ผู้แปล). แจ่มใส. (2550) (คำย่อ Kara, Color)
6. Morimi, T. (2010). *Penguin Highway*. Kadogawa.
 โมริมิ โทมิอิโกะ. (2564). *วันนั้นฉันเจอเพนกวิน*. (หนึ่งฤทัย ปราดเปรี๊ยะ, ผู้แปล). Bibli.
 (2553) (คำย่อ Penguin, เพนกวิน)
7. Sakaki, T. (2010). *Wagashi no Anne*. Kobunsha.
 ซากากิ สึคาสะ. (2563). *ร้านขนมแห่งความลับ*. (ปาวัน การสมใจ, ผู้แปล). แพรว. (2553)
 (คำย่อ Wagashi, ร้านขนม)